

Tzv. PLUHOVSKÉ DOMY V JÁDRU HRADU BEČOVA NAD TEPLOU

JAN ANDERLE

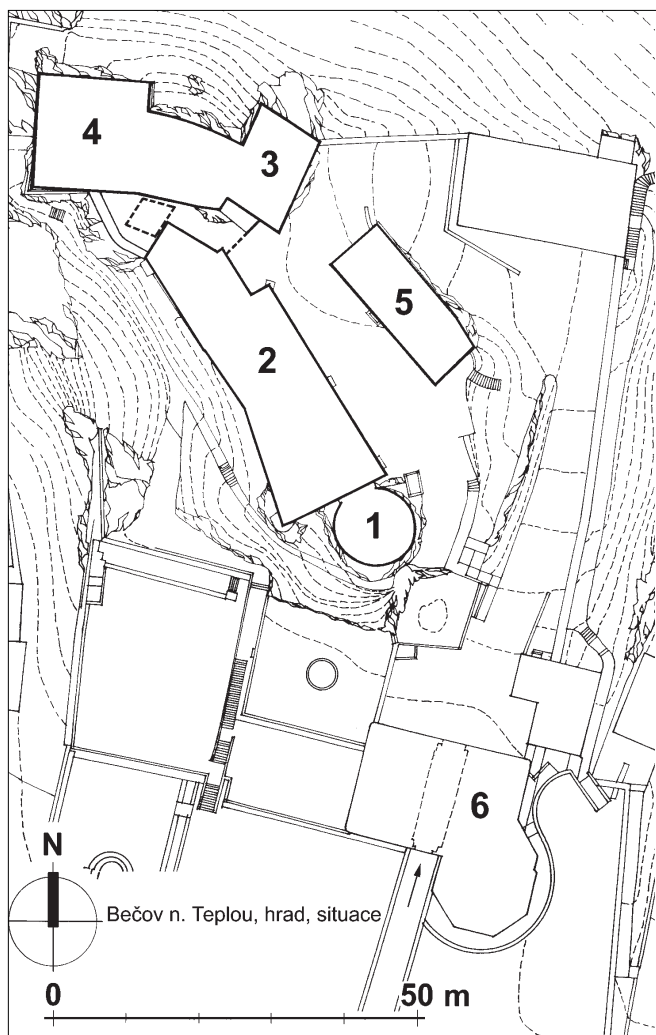
Obr. 1: Bečov nad Teplou (okres Karlovy Vary), jádro hradu od západu, objekt se světlou fasádou představuje soubor tzv. Pluhovských domů (všechny snímky J. Anderle 2005, není-li uvedeno jinak).

Jádro hradu v Bečově nad Teplou (okres Karlovy Vary) se rozvinulo ve složitém terénu na skalních výchozech, které korunovaly hřbet jeho ostrožního staveniště. Jádro hradu je třeba vnímat jako komplex, jehož dominanty tvořily, jak z povahy vyvýšeného založení, tak vlastním výškovým rozvojem, stavby velké válcové věže na jednom a kaplové věže na druhém konci protáhlého staveniště, jehož podstatnou součástí jsou níže založené objekty nazývané tradičně Pluhovskými domy (obr. 1). Doplnění velkého donjonu vně staršího areálu a ještě pozdější výstavba spojovacího křídla, která do jednoho bloku sjednotila donjon s kaplovou věží, spolu s regresivními změnami v jižnějších částech jádra vychýlily těžiště jeho novodobého vnímání k severnímu okraji komplexu a podminily vznik poněkud zavádějícího jména tamní srostlice – „horní hrad“ (Anderle – Kyncl 2002, 75–103). V jeho stínu pak zůstávají z vnějšku méně výrazné a atraktivní tzv. Pluhovské domy.

Jejich nedestruktivní stavebněhistorický průzkum, podpořený dendrochronologickou analýzou Ing. Tomáše Kyncla, proběhl v roce 2005 na základě zadání orgánu památkové péče Karlovarského kraje a byl doplněn o rok později v souběhu s archeologickým výzkumem NPÚ ÚOP v Plzni

(Anderle 2005, 2006; Foster 2006). Práce probíhala v objektu nešťastně zasaženém rekonstrukcí, která se vleče od 70. let 20. století, notně budově ukrájící z historické autenticity, aniž by stavební zásahy provázela systematická průzkumová a dokumentační činnost. Nedávno provedená oprava vnějšku stavby dále omezuje možnosti poznání. Opřít se v této souvislosti lze téměř výhradně jen o nedocenitelnou dokumentaci dvorního průčelí, kterou roku 2002 v průběhu stavby o své újmě pořídil Ing. arch. Petr Měchura a již pro potřeby našeho průzkumu laskavě zpřístupnil.

Hradu se svojí činností dotkl podnik SÚRPMO Praha. Z několika etap stavebněhistorického průzkumu, které se datují od poloviny 60. let 20. století, vyplynula studie z roku 1976, na jejímž základě se v Pluhovských domech poměrně rozsáhle bořilo (Holanová – Heroutová 1964–65, 1968; Holanová – Heroutová – Líbal 1969; Pelzlbauer – Charvátová 1976 – architektonická studie, vše v archivu NPÚ ÚOP v Plzni). Při tom v nadzemních částech zanikl objekt spojující Pluhovské domy s takzvaným horním hradem. Archivnímu průzkumu se s významným výtěžkem pro objekt Pluhovských domů naposledy v roce 2005 věnoval V. Ryšavý (elaborát v archivu NPÚ ÚOP v Plzni).

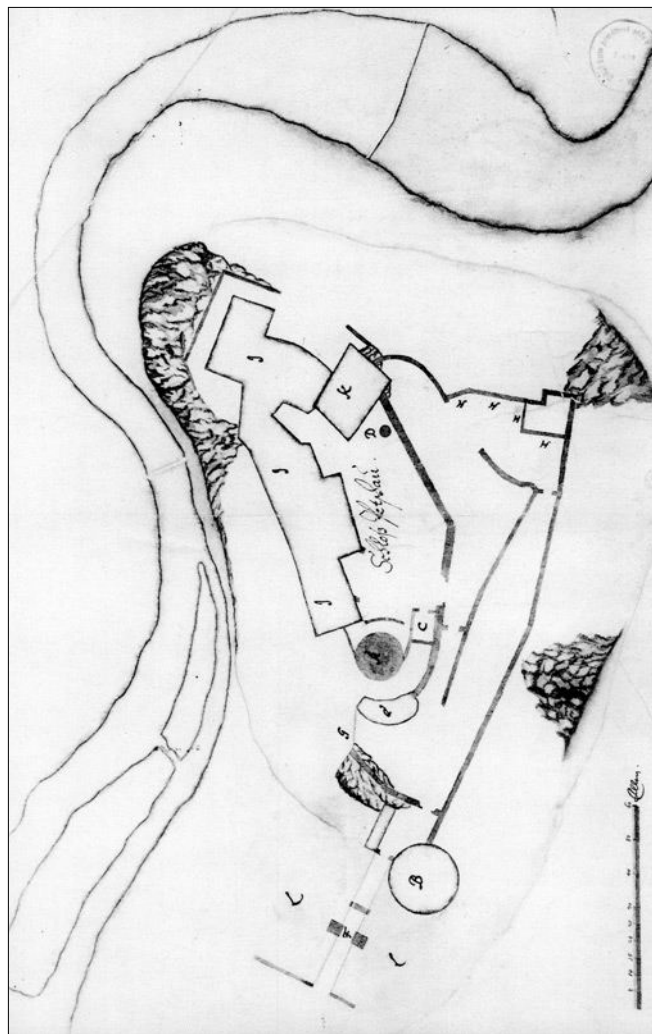
Obr. 2: Bečov nad Teplou, hrad a zámek, situace; 1 – věž, 2 – tzv. Pluhovské domy, 3 – kaplová věž, 4 – donjon, 5 – klasicistní stáje, 6 – zámek (upraveno podle podkladu J. Čepeláka).

Následující příspěvek si klade za cíl předložit podrobnou dokumentaci objektu, z níž vyplývá identifikace středověkého palácového jádra dvoudílné vícepodlažní dispozice. V mezích daných fragmentárností řady situací s pomocí dosud provedených průzkumů (cit. výše) sleduje jeho transformace až po současnost. Jsem si vědom zátěže, kterou popisné pasáže textu přinášejí. Nevidím však jinou cestu, má-li být touto formou, při známé nejisté fyzické životnosti elaborátů stavebněhistorického průzkumu, zachována poměrně komplexní zpráva o stavu, který dokončením nezbytné opravy objektu do značné míry přestane být zřejmý.

ROZBOR STAVBY

Situace

Pluhovskými domy dnes nazýváme frontu tří relativně svěbytných stavení, která na jihozápadní straně vymezují nádvoří mezi horním hradem a pozůstatkem válcové věže (obr. 2). Naproti Pluhovským domům přiléhá k reliktu obvodové hradby jádra objektu někdejších klasicistních stájí. Jižně od něj prolamovala obvodovou hradbu kulisová brána pod dohledem válcové věže, vypínající se kdysi z hlediska příchozího nad čelem dispozice a kontrolující celý přístup k jádru, k níž přichází po starém způsobu spěl v posledním úseku obrácen pravým bokem ke hradbě (archiv SÚPP V Praze, PPOP-996-5-626; obr. 3). Někde při severním konci stájí se podle plánu hradu z roku 1659 patrně nalézala dnes neznámá hradní studna či cisterna, je-

Obr. 3: Bečov nad Teplou, hrad, plán z roku 1659, sever nahoře, měřítko v sázích (NPÚ ÚP, plánový archiv).

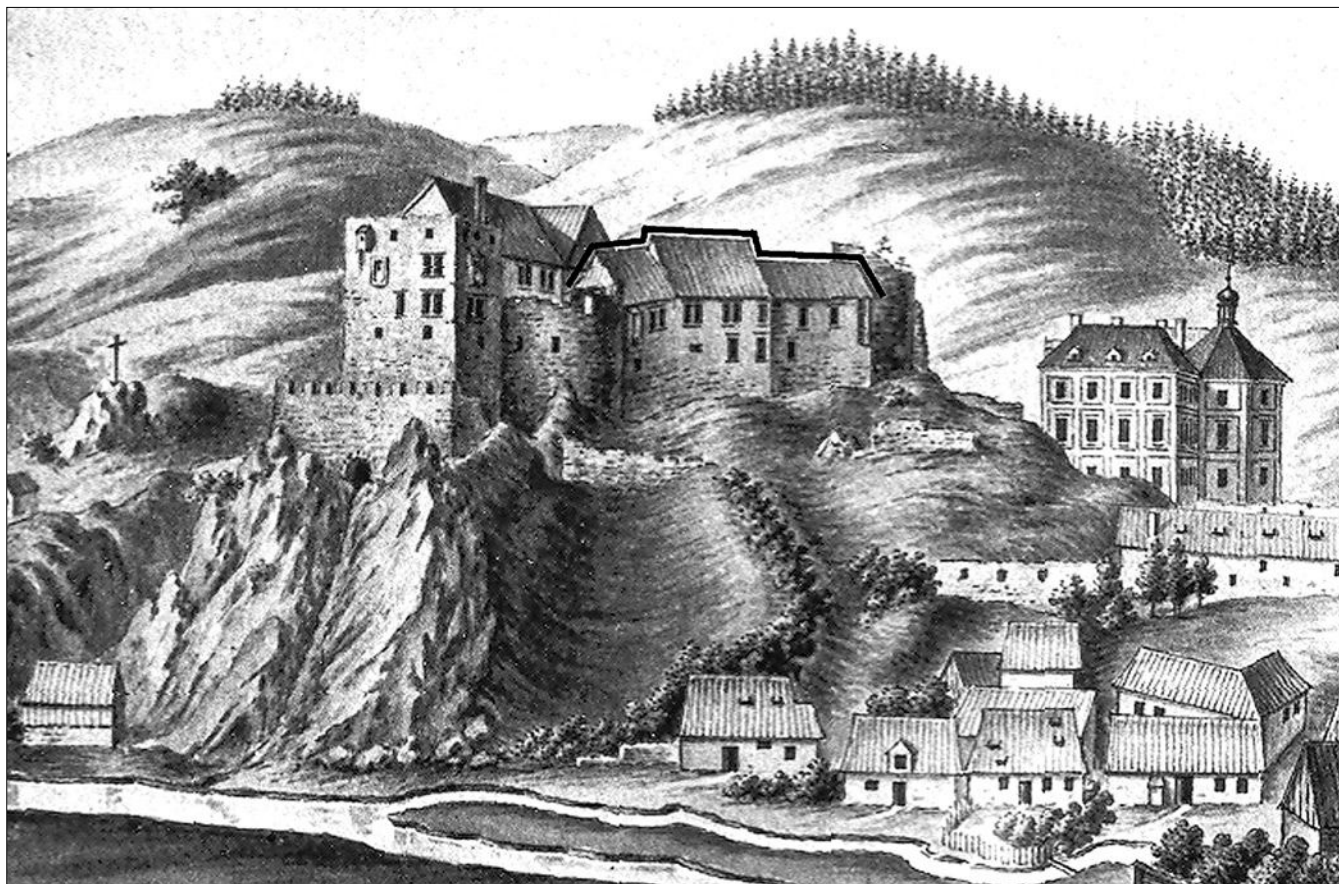
jíž zánik snad souvisí s průrazem nového vjezdu do nádvoří mezi stájem a kaplovou věží ve 2. polovině 19. století.

Pluhovské domy po scelující klasicistní přestavbě a pozdějších úpravách představují dvoupatrový objekt, v jehož ústřední partii lze rozeznat dvoudílné jádro. V části dispozice je opatřen suterénem, který je zahlouben do boku ostrožny, takže z pohledu nádvoří představuje skutečný sklep, zatímco směrem vně hradu cele vystupuje nad terén srázu úbočí. Z jihozápadního nároží budovy vybíhá opěrný pilíř se zaobleným čelem jako zajištění nároží po zboření navazující volné části obvodové hradby, obtáčející dříve patu válcové věže (obr. 9). Sedlovou střechu budovy na dvorní straně člení rozsáhlé sedlové vikýře, nad jihovýchodním průčelím je opatřena polovalbou, na opačném valbou.

Ze stavení zbořeného v 70. letech 20. století, jímž se tzv. Pluhovské domy spojovaly s horním hradem, zbývá sklep, zbytky zdí nad terénem a část, která byla ponechána jako nástup do horního hradu. Na jeho boku a na příslušném úseku západní hradby jsou patrné otisky odstraněných konstrukcí a omítky někdejších interiérů (obr. 14). Obdobně byly do konce 90. let 20. století likvidovány stavební konstrukce vklíněné ze západu mezi jižní průčelí tzv. Pluhovských domů a válcovou věž (archiv NPÚ v Plzni, negativ č. 206549, 260149).

Vnějšek stavby

Vnějšek budovy prošel na přelomu 20. a 21. století celkovou opravou, včetně nového omítnutí, aniž z prostředí památkových institucí známe jakýkoli průzkumový elaborát spojený s touto akcí. Nedostatek zčásti vyvažuje citovaná dokumentace Ing. arch. P. Měchury. Z obnovy fasády západního a jižního průčelí poskytuje dílčí in-

Obr. 4: Bečov nad Teplou, jádro hradu od západu. J. Venuto 1804 podle J. Dietzlera 1720, výřez, tzv. Pluhovské domy zvýrazněny černou linkou.

formace jen nikterak rozsáhlý soubor fotografií v archivu NPÚ v Plzni. Nedostatkem většiny snímků je nedokonalá lokalizace a popis.

Aktuálně není mnoho možností vnikat na základě sledování fasád v terénu hlouběji do vývoje stavby. Na západní (vnější) straně jsme omezení konstatováním několikrát zalomeného průběhu obvodové zdi, na němž se hlavně podílí utváření terénu. Podoba jednoduché fasády zohledňuje klasicistní etapu, zasaženou úpravou někdy na konci 19. či počátku 20. století (dále pro jednoduchost vždy jen „novodobá úprava“). Přízemí a jižní část 1. patra hledí do fasády okny, která jsou opatřena provlékanými mřížemi pravoúhlého rastru, jež jsou osazeny ve špaletách omítaného ostění. Některé jsou nové, osazené za špaletou, další asi už z 19. století. Ostatní okna ve vyšších podlažích, dvojí, osazená vnějšími křídly v lici, se dělí křížem na horní vyhlídky a spodní křídla. Pocházejí z konce 19. či počátku 20. století. Dobové tyčové zavírání, ovládané klikou, mají ozdobně zpracované.

Snímky z obnovy roku 1998 zachycují na vnějšku obvodové hradby v úseku při horním hradu hrubě kladený líc z lomového kamene. Přechod staré zdi jižněji na část, o níž se předpokládá, že vznikla klasicistním přezděním (viz citované průzkumy SÚRPMO), nemohu dostatečně posoudit. V úseku, který odpovídá poloze dvoudílného jádra Pluhovských domů, jsou v hradbě zachyceny zřejmě dodatečné zásahy s cihlovým zděním a druhotným použitím raně renesančních kamenických prvků, okna mají mladé (klasicistní?) cihlové záklenky, jsou dodatečně začištěna cihlami do starší zdi. V opěráku u jihozápadního nároží jsou zřejmě druhotně použity kamenické články bez patrných slohových znaků (archiv NPÚ v Plzni, negativy č. 260152 až 260157). Opěrák je bezpochyby pozdní; možná vznikl při odstraňování škod po zemětřesení 1741 (k němu *Ryšavý* 2005, 5), či snad až při klasicistní rekonstrukci.

Jižní průčelí přiléhá ve spodní partii k válcové věži. Levá část, dole zesílená a řádkově zděná z lomového kamene, se v 1. patře zesiluje ústupkem a nachází se v ní okno jištěné mříží. Podle snímku z roku 1998 bylo okno začištěno cihlami do průrazu v převážně kamenné zdi (archiv NPÚ v Plzni, negativ č. 260168). Zeslabené, převážně

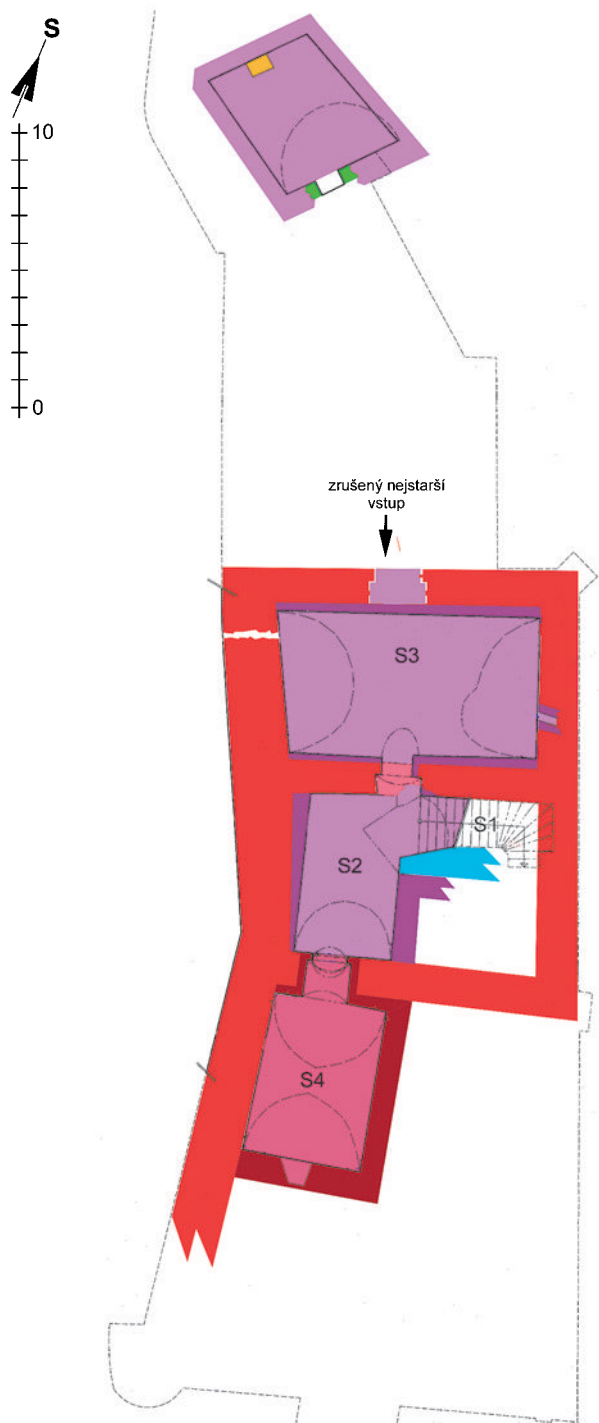
kamenné zdivo je kladeno chaoticky a dosahuje až po korunní římsu; štít je cihlový. Odsazené zaoblení horní partie jihozápadního nároží budovy prozrazuje klasicistní zásah.

Ve střední ose prvního patra osvětluje ústřední chodbu nedávno nově osazené okno na místě dodatečného průrazu bývalého vchodu. Stranou západně pod ním spojuje průčelí s patou věže kamenná zídka, která je nově znešvařeným pozůstatkem zdiva naposledy klasicistního záchodu spojeného s predsínkou a nástupem na válcovou věž, jak tuto partii dokumentoval průzkum SÚRPMO 1964–65 (archiv NPÚ v Plzni). Zda tu klasicismus převzal něco z případné starší konstrukce, není zjištěno.

V průčelí při nároží nad horním okrajem opěráku jsou druhotně použity kamenické články bez patrných slohových znaků (archiv NPÚ v Plzni, n. č. 260150). Ze 2. patra jihovýchodního průčelí vede nově upraveným vchodem nový můstek na pozůstatek válcové věže, který byl nově s vydatným užíváním betonu upraven na vyhlídkovou terasu.

Ve dvorním průčelí klasicistní přestavba popřela někdejší různost hmot jednotlivých složek Pluhovských domů (obr. 12). Dnešní úprava fasády vychází ze stavu, do kterého objekt uvedly zásahy ze začátku 20. století. Dva rozměrné sedlové vikýře klasicistního původu pak dávají průčelí podobu, jakou jsme v této oblasti zvyklí vidat spíše u řadové klasicistní městské zástavby. Dvojíta a do lince průčelí osazená okna pater a vikýřů, jsou z konce 19. či počátku 20. století.

V přízemí se v jižní části uplatňují slepé arkády, které vznikly zděním otevřených klasicistních arkád. Na samém jižním okraji průčelí najdeme vchod do schodiště, opatřený pozdně gotickým portálem, který sem byl podle A. Gnirse (1932, 272) přenesen z panského dvora Neuhoř u dnešní Krásné (Schönwehru) v souvislosti s novodobými úpravami. V portálu jsou uplatněny dveře rámové konstrukce se současnými pozdně klasicistními kování. Vpravo, tj. severně navazuje klasicistní arkáda, do jejíž novodobé zazdívky je vloženo okno s přemístěným raně renesančním ostěním, jištěné novodobou mříží. Za špaletou ostění je osazena nová okenní výplň z nedávné opravy vnějšku.

legenda

konstrukce:

gotické, snad 2. pol. 13. až 1. pol. 14. století
gotické, předpokl. blízko r. 1352
pozdně gotické
raně renesanční a renesanční
domněle barokní (od 40. let 17. století)
klasicistní, 30. léta 19. století
2. polovina 19. až začátku 20. století
novodobé

Světlejší odstínem jsou určeny podhledy a v řezu konstrukce zařazené hypoteticky.

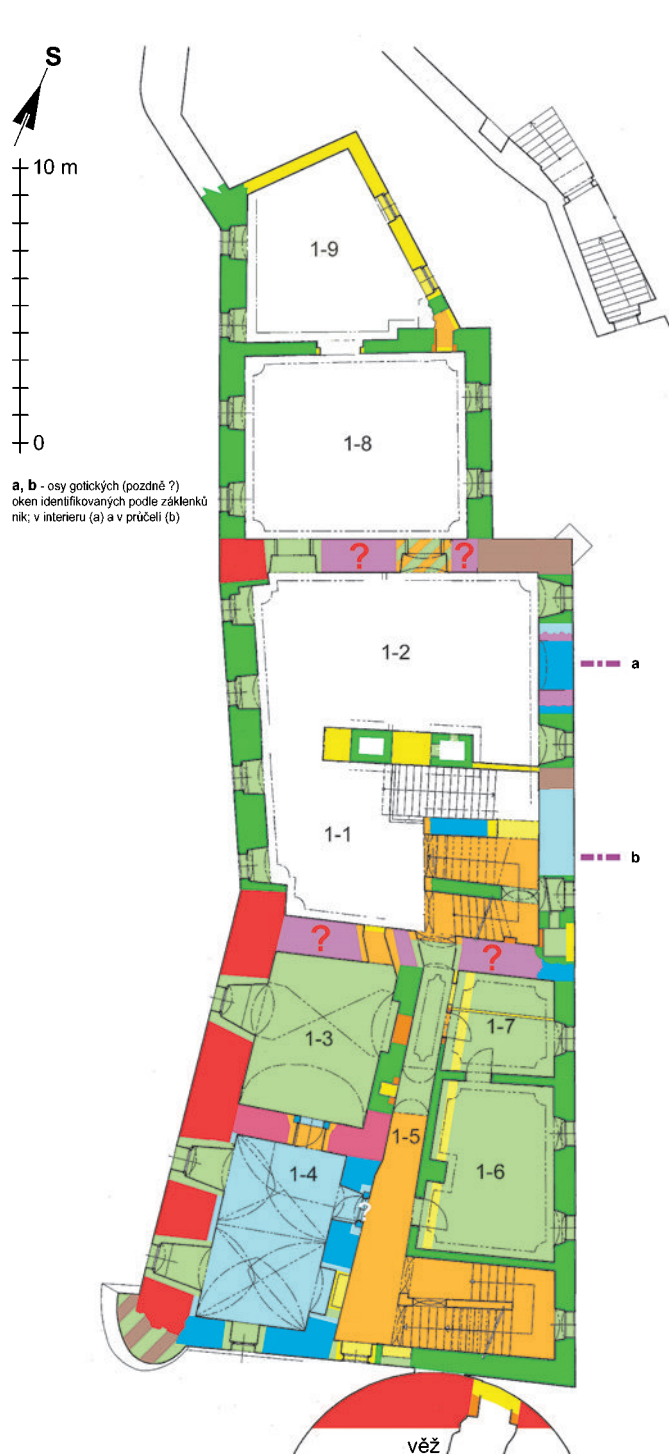
Obr. 5: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, stavební vývoj, sklepy (autorova analýza s použitím plánového podkladu J. Čepeláka).

Obr. 6: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, stavební vývoj, přízemí (autorova analýza s použitím plánového podkladu J. Čepeláka).

Dále k severu obsahuje novodobá zazdívka klasicistní arkády vchod, opatřený raně renesančním portálem, který je druhotně poskládan z dílů přenesených odjinud z neznámé polohy. Patky jsou novodobě nastaveny. Dveře zde pocházejí asi ze začátku 20. století, mají dvouvrstvou konstrukci, z kování stojí za zmínku železná klika.

Při poslední opravě dokumentoval P. Měchura po obou stranách portálu pozůstatek kvádřované fasády, která lpí na zdivu arkády, jež vzniklo v klasicismu. Toto kvádřování a příslušná malta se vizuálně shodují s reliktů kvádřování, které shledáváme porůznu na celém přízemí této fasády. Uvedená rustika proto pokryla parter budovy

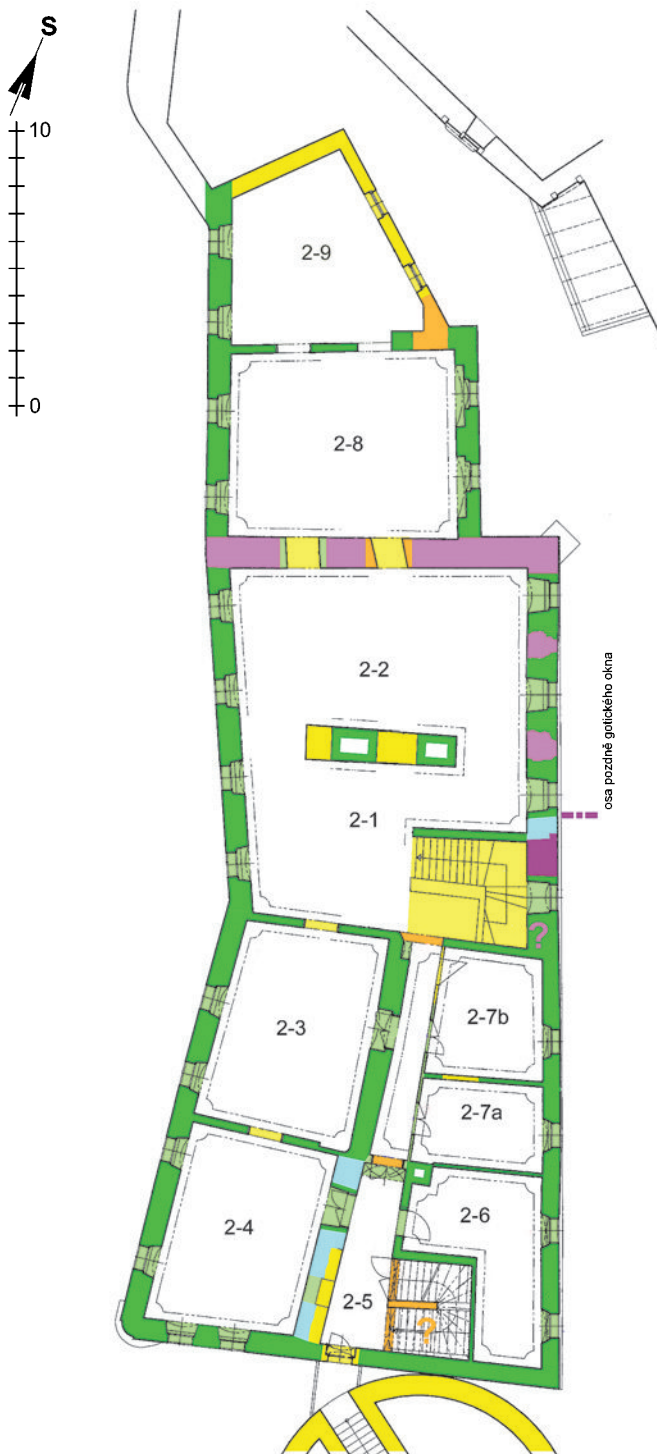

Obr. 7: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, stavební vývoj, 1. patro (autorova analýza s použitím plánového podkladu J. Čepeláka).

až v klasicismu. Byla na pilířích provedena i na straně dnešního interiéru, jak ukazuje nález na severním z nich.

V následující arkádě severně od výše uvedeného portálu se opakuje situace s oknem vloženým do novodobé zazdívk. V jeho raně renesančním ostění je zasazena provlékaná mříž, v pravé stojce háky pro vnější okenici; okenní výplň pochází z nedávné opravy vnějšku objektu (obr. 15).

Kamenicky vypracovaný opěrný pilíř, kdysi nárožní (srov. obr. 2), uvozuje díl fasády, která náleží někdejšímu hlavnímu objektu, jenž tvořil jádro souboru tzv. Pluhovských domů. Tvarosloví, užité na pilíři, jej řadí do raně renesanční fáze vývoje stavby. Zároveň přítomnost

Obr. 8: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, stavební vývoj, 2. patro (autorova analýza s použitím plánového podkladu J. Čepeláka).

pilíře možná ohlašuje nějaké předchozí statické potíže, či snahu posílit obvodové zdivo objektu v souvislosti se zrušením hlavní příčky dvojdělení vnitřku v patrech. Autenticitu pilíře naznačuje plán z roku 1659 a ověřil ji při poslední opravě průčelí P. Měchura sledováním detailů jeho zdění ve vztahu k okolnímu zdivu (stav malty ve spárách pilíře a její průběh do zdiva okolo). Je si ale třeba uvědomit, že jeho vznik v raně renesanci souvisel s dodatečným zásahem do starší materie stavby.

V pravém sousedství pilíře se nachází vchod do přízemí, opatřený raně renesančním portálem saského stylu (obr. 16). Povaha cihlové vyzdívk. kolem portálu dokazuje jeho dodatečné novodobé osa-

Obr. 9: Bečov nad Teplou, hrad, pohled na jádro od jihu.

Obr. 10: Bečov nad Teplou, hrad, válcová věž od jihu.

zení, které ostatně vyplývá z údajů uvedených A. Gnrsem (1932, 273 obr. 237). Portál pochází z toužimského hradu (Johanneschloß). Zde osazené dveře jsou z nedávné opravy vnějšku objektu. Vpravo odtud se nachází v téže době pořízený novotvar okna vytvořeného v nové vazdívce, která vyplnila otvor někdejšího vchodu do sklepa. Kamenná lavička, která zde u průčelí bývala až do nedávné opravy, byla odstraněna. Vpravo nahoře je pod kordonovou římsou zřejmě druhotně osazen kamenný Pluhovský erb. Jeho původní umístění není známo. Mohla by se jej týkat zmínka A. Sedláčka (1905, 146), že na jednom kameni válcové věže je vytesán Pluhovský erb (pokud nejde o záměnu s erbem osazeným nyní u paty věže); ten na věži nyní ne-

nalezeme a je otázka, zda onen výše zmíněný nebyl přenesen odtud.

Dále na sever následuje v parteru průčelí podvojně okno s raně renesančním tvaroslovím ostění. Jedná se o novodobý prvek vytvořený zřejmě po roce 1917 z tvrdé omítky a cihel v cihlové vazdívce vrat někdejší vozovny, kterou připomíná popis objektu z roku 1834. Světlost jistí provlékané mříže, okenní výplně jsou zcela nové. U levé paty špalety otvoru někdejších vrat byl zjištěn kus ostění s vnější drážkou pro veřeň a s otvorem k osazení pantu. Na jih odtud ústí okénko ze sklepa, v lici průčelí poznamenané klasicistní a novodobou úpravou. Severně se u bývalých vrat nachází novodobě zazděné úzké okénko začistěné cihlami.

Severovýchodní nároží jádra objektu jistí opěrný pilíř, který na rozdíl od předešlého není znázorněn na plánu hradu z roku 1659. Jeho podoba se liší od jihovýchodního raně renesančního pilíře. Zde použité kvádry místy jeví stopy kotvení nějaké konstrukce (železné?), což si lze vykládat jako známku jejich druhotného použití. Souvislost pilíře s raně renesanční či starší fází lze považovat za nepravděpodobnou. Jeho původ je bezpochyby pozdní, aniž lze nyní stanovit přesnější datum.

V koutě, který vymezuje spojení jádra s užším severním pokračováním budovy, se na severní i východní stěně nacházejí pozůstatky nám již známé kvádrované omítky (obr. 17). Kvádrování, poškozené poslední opravou fasády, respektovalo „kamenorezem“ segmentově završení starší fáze vstupního otvoru z nádvoří. Ten byl novodobě vyplněn cihlovou vazdívkou, do které je vložen druhotně užitý pozdně gotický portál saského slohu. Původ portálu A. Gnirs (1932) ani jiný zdroj neuvádí. Snad se tedy můžeme domnívat, že by mohl pocházet z jiného místa tohoto objektu, čemuž přitaká jeho podobnost portálům ve spojovacím křídle horního hradu. Patky portálu jsou novodobě podloženy a opatřeny k nim nový práh. V portálu jsou osazeny novodobé dveře s historizujícím kováním. Vstupu jsou předloženy dva novodobé žulové schody a na nich odloženo nadpraží raně renesančního ostění. Severně se na-

lězá další vchod, završený segmentově, v lici průčelí narušený, který postrádá ostění a řádnou výplň. Celou výše uvedenou partii přízemí pokrývá hrubá šedá (cementová?) omítky z poslední opravy.

Dál k severu je průčelí převážně novotvarem, který vznikl po zboření domu přiléhajícího k hornímu hradu v 70. letech 20. století. Z nároží našeho objektu příčně vystupuje pozůstatek kamenné zdi, která patří k dispozici raně novověké etapy zbořeného domu, jak je zachycena plánem z roku 1659. V severovýchodním průčelí se na uvedený relikv nízký nad terénem váže fragment pasu, který je zděn z lomového kamene (obr. 18). Patrně jde o stopu někdejšího vchodu do sklepa pod zbořenou částí. Severozápadní čelo objektu tvoří převáž-

ně nová cihlová zeď bez omítky. Pouze v přízemí se zachovaly starší substrukce, patrně z 1. poloviny 16. století, při výše zmíněném nároží a také kamenné zdivo v úseku stýkajícím se s obvodovou hradbou hradu. Navazující konstrukce bývalé hradby nesou v úrovni patra vrstvy omítek, z nichž spodní utažená podle nerovností zdiva a později pekovaná pochází asi už ze 16. století. Svrchní vrstva, která respektuje bývalá okna, je klasicistní; k poslednímu dílčímu omítání došlo při nedávné obnově (podrobnějšímu posouzení brání nesnadný přístup). Na příslušném boku horního hradu pak se zachoval otisk této zbořené stavby (Anderle 2002, 82 obr. 8).

O stavu pater dvorního průčelí tzv. Pluhovských domů informuje dokumentace P. Měchury z poslední opravy r. 2002 (obr. 13). Vyplývá z ní rozsah a povaha klasicistních zásahů, při nichž jako novostavba vznikla jižní část průčelí a úprava všech okenních otvorů v jeho střední partii, která koresponduje s dvojdílným jádrem budovy. Z hlediska poznávání vývoje objektu jsou ale důležité zejména zachycené stavební části středověké a z 1. poloviny 16. století. Náleží k nim fragment záklenku z lomového kamene v jižní části 1. patra, který přísluší gotickému či pozdně gotickému oknu, dále úseky zdiva převážně z lomového kamene s plochami pekované bílené omítky, která se váže ve 2. patře asi až k zazdění okna s pozdně gotickým ostěním in situ asi ve 20. letech 16. století (obr. 14).

Ostění tohoto okna, dělené kamenným křížem, typem odpovídalo okenním ostěním v přízemí a v prvním patře spojovacího křídla horního hradu, která pocházejí z roku 1524 a mají podle P. Měchury blízko k produkci Rejtovy huti. Týž badatel na Bečově zaznamenal také výskyt kamenické značky, která je totožná se značením, jež užíval jeden z kameníků této huti.

V klasicistních částech jsou porůznu jako zdící materiál použity díly starších kamenických prvků. Jednak jde o kusy ostění s vyžlabeným profilem, které odpovídají uvedenému okennímu ostění, jednak jsou to prvky raně renesanční, které se shodují s produkcí, jež se na Bečově uplatnila mezi léty 1537 a 1547 (Anderle 2002, 101–102).

K segmentově klenuté nise na samém jižním okraji průčelí jádra v úrovni 1. patra se váže kanalizační stoupačka, upravená nejspíš na místě starší asi na začátku 20. století. Nika zřejmě fungovala v klasicistní etapě jako záchod. Podrobný popis objektu z roku 1834 o ní však mlčí. K tomu se mohou vztahovat nejasné zmínky pramenů o starém kanále pod povrchem přilehlého nádvoří, který posléze byl zachycen novodobými výkopy. Dvojité okenní výplně v patrech a ve vikýřích pocházejí i na této fasádě z konce 19. či začátku 20. století.

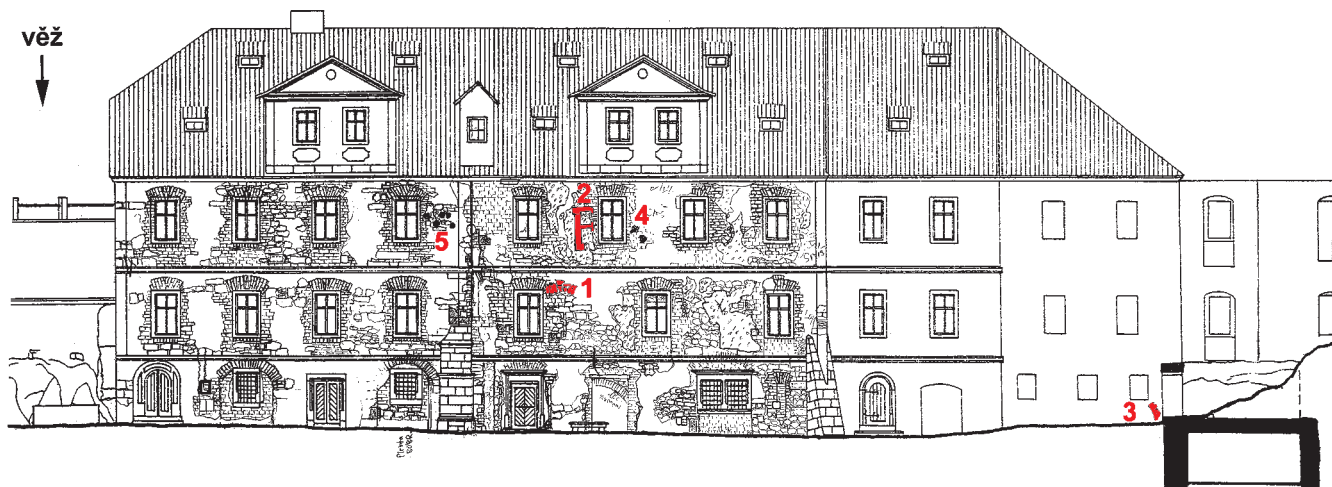

Obr. 11: Bečov nad Teplou, hrad, pata válcové věže od východu, vlevo pata klenby zaniklého objektu.

Obr. 12: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní (východní) průčelí.

Střecha Pluhovských domů prošla nedávno rekonstrukcí, která na severu zohledňuje zboření domu v 70. letech 20. století; nová je krytina z bobrovek v korunové skladbě (dvojité na řídké laťování), nové jsou klempířské prvky a detaily střechy. Sled pultových vikýřků ve dvou úrovních navazuje na stav po úpravě asi na konci 19. či začátku 20. století, soudě podle okének vikýřků, z nichž některá podle zámečnické výbavy pocházejí asi z oné doby, jiná jsou podle nich obnovená. Sedlový vikýř, který se nacházel mezi oběma dodnes zachovanými, hodnotil průzkum SÚRPMO roku 1965 jako novodobý.

Obr. 13: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní průčelí, stav v roce 2002; 1 – záklenek gotického okna, 2 – ostění pozdně gotického okna in situ (viz foto na obr. 19), 3 – úsek záklenku z nejstarší zjištěné (pozdně gotické?) etapy objektu mezi Pluhovskými domy a tzv. horním hradem, 4 a 5 – druhotně použité díly pozdně gotických a raně renesančních ostění v klasicistním zdivu (P. Měchura, kresba tužkou do výkresu SÚRPMO).

Při nedávné rekonstrukci byl odstraněn. Nadstřešní části komínů, až do konce 90. let 20. století rezné, jednoduše ořmsené (archiv NPÚ v Plzni, negativ č. 206549) a pocházející asi ze začátku 20. století, byly nově vyvedeny se staženými hlavicemi a opatřeny štukovou omítkou; již opět chátrají.

Vně objektu tzv. Pluhovských domů je třeba se aspoň zmínit o válcové věži, kašně při ní, a o stavebních reliktech zbořeného domu na severní straně našeho objektu. Válcová věž má v patě podle dostupných zaměření průměr asi 11,5 m, který se výše jen o málo zmenšuje odsazením, které provází jednoduše okosená římsa z te-

saných segmentů (obr. 10). Ze základového zdiva věže vyčnívají na severovýchodní straně dvě hrubé konzoly (obr. 11). Jejich případnou souvislost s počáteční etapou věže po přestálých úpravách objektu nebylo možno ověřit. Fungovat mohly jako opory nějaké konstrukce (komunikace?) při věži na straně obrácené do jádra hradu. Takové řešení naznačuje také plán z roku 1659. U paty věže je dodatečně osazen nyní notně zvětřalý kamenný alianční erb Kounic-Questenbergů se lvími štítonoši, údajně původem z 18. století (určení erbu dle Gnirše 1932, 273). Ke skále u paty věže se také z východní strany váže střeš kamenného zdiva, jehož část představuje patku valené klenby, zeď nad ní pak naznačuje rozvoj zaniklého objektu do dalšího podlaží. Objekt, kterému tyto relikty náležejí, byl zřejmě ruinou už v 17. století, jak napovídá plán z roku 1659. Fungoval ale v té době zřejmě sousední objekt, označený v tomtéž plánu jako C, který snad měl někdy úlohu vrátnice. Stavební pozůstatky u věže zřejmě utrpěly při planýrkách a čištění terénu, které jsou, bohužel málo konkrétně, doloženy archivně k roku 1871 (Ryšavý 2005, 10–12).

Nicméně, vraťme se k válcové věži. Její stavební úroveň a rozměry, jak je naznačují archivní prameny a samotné pozůstatky, převyšují obvyklý standard našich šlechtických hradů. Domnívám se, že věž svojí povahou vybočuje z toho, co jinak známe z výstavby na Bečově do konce 14. století. Datum vzniku věže neznáme, přičemž, hleděno bez souvislosti pouze na stavební relikty, mohla by stát spíše na královském hradě již ve 13. století. Možnost takového řešení naznačuje je výsledek archeologického výzkumu L. Foster (viz exkurz).

Pozdně klasicistní kašna u východní paty skály, na níž je založena výše uvedená věž, má čtyřúhelný půdorys, sestavena je z kamenných dílů roubených a na sloupku nese vročení 1843. Po obvodu ji provázejí dva kamenné stupně.

Stavební relikty v rozsahu severního domu, zbořeného v 70. letech 20. století u horního hradu, představuje vedle výše zmíněných nadzemních pozůstatků někdejší nádvorní zdi, zejména sklep. Jedná se o valené klenutou místnost, jež je nyní přístupná po žebříku skrze novodobou niku a narušení vrcholu klenby u jihovýchodního čela. V neupravené podlaze probíhá kanál zaklopený kamennými deskami. Ústí do něj novodobá kanalizační stoupačka obehzená cihlami u severního čela místnosti. Toto čelo je nepravidelně zděno z lomového kamene a dodatečně opravováno s použitím cihel. V přízemí mu odpovídá zeď, v níž jsou jako zdící materiál použity i kusy raně renesančního ostění. Protilehlé čelo tvoří smíšené zdivo, ve kterém se nachází někdejší klasicistně upravený otvor vstupu z jihu, jež uzavřela novodobá cihlová zazdívká. Představu o někdejší uspořádání vstupu poskytují plány objektu pořízené k průzkumu SÚRPMO z let 1965, 1969 (archiv NPÚ v Plzni). Vchod zanikl při následných stavebních změnách. Jeho pozůstatkem je patrně výše uvedený fragment klenbového pasu v nově upraveném průčelí související budovy. Valená klenba místnosti sklepa je zděna z lomového kamene, má

Obr. 14: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy v připojení k tzv. hornímu hradu.

Obr. 15: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní průčelí, opěrný pilíř bývalého jihovýchodního nároží, vlevo dodatečná zazdíčka klasicistní arkády s vloženým raně renesančním ostěním.

Obr. 16: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní průčelí, druhotně použitý portál ve vchodu do přízemí dvoudílného jádra.

Obr. 17: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní průčelí, druhotně použitý portál ve vchodu do severní části (prostor bývalé kuchyně), vlevo klasicistní rustika.

půlkruhový profil a uprostřed ve vrcholu patrně dodatečný čtyřúhelný otvor doklenutý cihlami. Původ klenby lze hledat nejspíš v 16. století, a to až v etapě, která byla uvozena přestavbou hradu ve 20. letech onoho věku. Vztah klenby a nadzemní části někdejší nádvorní zdi naznačuje, že snad je tato zeď stratigraficky mladší než klenba.

Obr. 18: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní průčelí, reliktů objektu spojujícího Pluhovské domy s horním hradem; vlevo záklenek (položka 3 na obr. 13), dole uprostřed úsek čelo klenby sklepa.

Obr. 19: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, nádvorní průčelí, pozdně gotické okenní ostění in situ ve 2. patře (položka 2 na obr. 13). Foto P. Měchura 2002, úhel pohledu dán možnostmi lešení.

Přízemí zbořeného domu obsahovalo nad uvedeným sklepem další obdobně klenutou místnost. Z této klenby se částečně zachovaly jen patky.

VNITŘEK STAVBY

Přízemí

Vnitřek Pluhovských domů se nachází ve stavu nedokončené rekonstrukce, prováděné od konce 70. let 20. století dost neurvalým způsobem. Jako příklad lze uvést zbytečně rozsáhlé rozbíjení historických

Obr. 20: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, přízemí 01, jižní stěna, vpravo pata bývalého pasu založena do otvoru gotického okna.

zdiv za účelem vedení sítí. Vedle zániku některých situací, který je s rekonstrukcí spojen, a vytvoření někdy matoucích novotvarů, zůstávají rozkryty autentické partie, na nichž lze sledovat vývoj stavby.

V přízemí ústředního objektu Pluhovských domů se nachází vstupní síň se schodišťovým prostorem. Nedávnou rekonstrukcí byla vlastně nově vytvořena odstraněním konstrukcí převážně z 19. století, které souvisely s tehdejšími komunikacemi v přízemí a konstrukcí schodiště v prvním patře, v jižním dílu dvoudílného jádra (na výkresu přízemí značeno 01). Stav před novodobou rekonstrukcí zachytil průzkumu SÚRPMO (1965, 30–33 a plánové přílohy; archiv NPÚ v Plzni).

Podlaha je po odstranění konstrukcí neupravená. Strop nový, železobetonový, zčásti zakrytý novým prkenným podbitím. Vchod z nádvoří má nový betonový záklenek. V jižní špaletě ze smíšeného zdiva je jako zdicí materiál použit zlomek raně renesančního ostění. Portál vchodu, na rubu s příznaky několikrát měněné polohy pantů, je osazen do novodobé vyzdívky. Cihlové zdění kolem vchodu, včetně severní špalety jeho niky, užívá cihly různých formátů. Lze shrnout, že ve vchodu z nádvoří rozeznáváme jako nejstarší stratigrafickou jednotku jižní špaletu, jejíž stáří však pravděpodobně je až klasicistní ze 30. let 19. století. Ostatní zásahy, jsou mladší. Méchurova dokumentace fasády ukazuje, že formát světlosti vchodu před novodobým osazením dnešního portálu se lišil od současného stavu – úpravy postihly více severní partii konstrukci vchodu. Zjištěné zbytky omítek kolem vchodu stářím nesahají před 19. století.

V jižní stěně se nachází nově zazděný půlkruhem klenutý otvor, který šikmo vedl jižně do prostoru za klasicistní arkádou (obr. 20). Plán této části, pořízený roku 1882, tento otvor nezná (Ryšavý 2005, přílohy 16, 17). V jeho západním sousedství jižní zdi prochází nově proražený vstup do jižního objektu Pluhovských domů. Omítka na jižní stěně v prostoru okolo obou výše uvedených otvorů pochází z 19. století. Západně odtud je lokálně odhaleno kamenné zdivo na vápennou maltu, podle všeho středověké. Dále pak otisk na stěně přiznává existenci příčky, která byla zbořena při poslední započaté rekonstrukci. Příčku, přiloženou na rezné kamenné zdivo a s ním neprovázanou, respektuje z východní strany omítka z 19. století. Jižní stěna, výrazněji po uvedený otisk příčky, se pod stropem šikmo zeslabuje. Jev dělá dojem dodatečně znešvařeného ústupku v poloze osazení plochého stropu. Západně od otisku příčky jižní stěnu pokrývá hrubá nerovná omítka, která rovněž příčku respektovala. Stáří této vrstvy se

váže k době vzniku cihlového klenebního pasu, který se naproti opíral do místa, kde vřetenová zeď schodiště ponechává blíže západní obvodové zdi široký klenutý průchod k patě nového ramene schodiště do patra. Do jižní zdi byl pas založen dodatečně do zadržky středověkého otvoru, patrně okenního, se šikmou špaletou, kterou respektuje nejspíše středověká omítka, utažená zřejmě kovovým nástrojem. Otvor směřuje do prostoru, který zaujímá ještě středověká část jižního objektu. Existuje tak možnost, že situace otvoru, pokud byl oknem, pochází z doby, která předcházela rozvoji dvoudílného jádra Pluhovských domů do onoho jižního prostoru.

Vřetenová zeď, jež vymezuje prostor nového schodiště do patra, stojí na zdivu, které ve sklepe zužuje prostor schodiště ústícího původně do nádvoří. Onen prostor byl v původním rozsahu vytvořen v etapě, která spadá asi do 20. let 16. století. K jeho zmíněnému zúžení, které souvisí se stavbou vřetenové zdi, došlo při následující raně renesanční přestavbě, jak naznačuje návaznost vřetenové zdi a někdejší bezpochyby staré arkády, nyní

nově přezděné, která ji propojovala se západní obvodovou zdi. Ze starého pasu se zachovaly jen paty z lomového kamene, které se dnes nacházejí asi 115 cm nad zemí v obou špaletách arkády. Spodek západní špalety nese plochu omítky asi z 19. století, která respektuje někdejší zazdívku, která uzavírala arkádu a ke zdivu špalety byla přiložena na neomítanou spáru. Na jižní straně vřetenovou zeď zakrývá nová přízdívka, opačný líc zčásti blokuje nové těleso schodiště do patra. Výstup schodiště ze sklepa do síně je pozdní a ve vztahu ke zdivu, zužujícímu prostor schodiště, druhotný. Podle povahy provedení proniku klenby tohoto výstupu s klenbou schodišťového prostoru se vznik výstupu zdá pocházet až ze 2. poloviny 19. století s možnou vazbou na výměnu schodů do sklepa (srov. níže). Viditelné staré zdivo vřetenové zdi je převážně kamenné, zjištěná omítka z 19. století.

Prostor se schodištěm do patra vykazuje na jižní stěně vřetenové zdi omítku z 19. století v rozsahu komunikačního koridoru, který vedl na úrovni přízemí napříč dnešním schodišťovým prostorem. Snad toto řešení vzniklo při rekonstrukci schodiště kolem roku 1900. Vřetenovou zdi a protější stěnou koridor procházel segmentově z cihel klenutými otvory, které jsou nově zazděny. Kromě zbytků omítek, jejichž stáří není zjištěno, a nejmladší omítky z 19. století, se na severní stěně schodišťového prostoru u paty dnešních schodů projeví úsek hladce utažené omítky rovnáné v měkkých křivkách bez užití latě. Náleží snad do 1. poloviny 16. století, není-li starší (obr. 21). Dole se na stěně projevuje hrubším povrchem zdi jakási vodorovná úroveň, snad otisk někdejší podlahy. Nahoře pod stropem se nachází nově zazděný čtyřúhelný otvor nejasné funkce. Zmar, způsobený zde novou rekonstrukcí, nedovoluje vyjádřit se blíže o případném historickém schodišti do patra v tomto prostoru.

V západní obvodové zdi síně, která koresponduje se středověkou obvodovou hradbou hradu, jsou v dodatečných cihlových vyzdívkách upravena okna. Jejich současná stavební podoba vznikla v jádře asi při klasicistní přestavbě. Za dnešního stavu poznání ale nelze zcela vyloučit s ohledem na vývoj v jižním sousedním prostoru (ve výkresu značen 03), jak jej dokumentuje dobový plán (Ryšavý 2005, přílohy 16, 17), že se tak stalo až na konci 19. století.

V severozápadní části síně pokrývá spodní část stěny olejový nátěr z 20. století, ve starších vrstvách výmalba kolem roku 1900, kterou představuje zelený meandr, šmolkový vzorek (šablona?).

Severní ze dvou základních dispozičních dílů jádra objektu má povahu podlahy utažené a stropu stejnou jako výše uvedená síň (ve výkresu

značen 02). V západní části najdeme pozůstatky stejných výmaleb, které jsou uvedeny výše, což se opakuje také v dalších prostorech odtud k severu. Daný díl dispozice dělí nová příčka na západní a východní část. Vstup ze síně 01, umístěný při západní obvodové zdi si zachoval z historického stavu jen spodek východní špalety. Byl nově značně rozšířen k západu a opatřen tvrdým překladem. Okenní niky v západní zdi byly upraveny v 19. století.

Severní stěna vykazuje řádkové zdivo z lomového kamene s plochami omítky utažené podle nerovnosti líce zdi. Omítka má vztah ke stavebním jevům z počátků objektu. Překrývá ji mladší hrubá vrstva. V úrovni stropu se nacházejí cihlové vyzdívký. Novým průrazem kamennou severní zdi vznikl průchod k severu, který je začištěn cihlami a opatřen tvrdým překladem. Ve střední části severní stěny se u zemi nachází pas klenutý z kamene, při něm zbytek cihlové podlahy (obr. 22). Nad pasem zdi proniká okénko z počátků objektu. V líci je nově přezděno cihlami, v hloubce se vykazuje starou omítkou na kamenných šikmých špaletách a je přeloženo placáky. Jeho přítomnost dokládá, že severně od dvojdílného jádra objektu byl v počáteční etapě volný prostor. V elaborátu průzkumu jsem v roce 2005 vyslovil na základě uspořádání dispozice sklepa předpoklad, že výše zmíněný klenební pas měl vylehčovací úlohu a souvisí s někdejší existencí vchodu do dnešního sklepa od severu (Anderle 2005, 27). Archeologický výzkum Lindy Foster (archeologické oddělení NPÚ v Plzni) v roce 2006 tuto tezi potvrdil.

Východní stěna, respektive dvorní obvodová zeď, obsahuje ústřední široký otvor s nově přezděným segmentovým záklenkem. Bývala zde vrata vozovny, která se připomíná roku 1834. Severní špaleta asi navazuje na starší otvor. Jeho kamenné zdivo bylo v 19. století plentováno taškami, které překryla silná omítka s řadou vrstev bílení. Jižní špaleta vznikla patrně v klasicismu začištěním průrazu kamennou zdí cihlami formátu 270/135/60 mm. Pokryla ji omítka hlazená asi plstí a později další mladší vrstva (novodobá?). Severně od výše uvedených niky se projevuje okno vytvořené zřejmě poměrně pozdě v dodatečně cihlové vyzdívkě a nyní nově zazděné. Jižně od téže niky se nachází pravá část otvoru z počátků objektu – šikmá špaleta a část překladu, který v líci tvoří borová kulatina. Odebraný vzorek se pro malý počet letokruhů nezdařilo dendrochronologicky datovat. Relikt otvoru provází s ním patrně související omítka a lze jej pravděpodobně klást do počátečních etap stavby.

Jižní stěna prostoru 02, v jádře kamenná, postupně východním směrem od výše uvedeného vchodu ze síně 01 vykazuje: otisk odstraněné tenké příčky; nově zazděný segmentově klenutý průchod do bývalého koridoru napříč schodišťovým prostorem v 01; nové poškození vybouráním kaverny pro kanalizační stoupačku – při tom byl rozbit žulový tesaný kvádr nejasného původu, užitý jako zdící materiál. Dále kamenný líc plentovaný patrně v klasicismu bobrovkami. V úrovni stropu se v pásu projevuje stará cihlová vyzdívká, která spolu s obdobným jevem na severní zdi asi souvisí s rekonstrukcí plochého stropu místnosti. Podle starého průzkumu měl v 60. letech 20. století prostor 02 strop klenutý cihlovými segmenty do traverz a obsahoval schody do patra, které byly spolu s tenkou dělicí příčkou někdy krátce před tím odstraněny (SÚRPMO 1965, 31, archiv NPÚ v Plzni). Tato zmínka o nám opět připomíná, že objekt prošel na konci 19. či začátku 20. století poměrně výraznými úpravami.

Místnost někdejšího jižního křídélka, které dodatečně přilehlo k dvojdílnému jádru Pluhovských domů vymezuje na západní stra-

Obr. 21: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, přízemí 01, vpravo dole pravděpodobně středověká omítka u paty novodobého schodiště do patra.

ně středověká hradba (na výkresu značena 03). Podlahu pokrývají teracové dlaždice čtvercového formátu. Stěny a klenba jsou v povrchové vrstvě opatřeny tenkou omítkou. Patrně jde o výsledek úpravy plánované roku 1882 (srov. Ryšavý 2005, příloha 16, 17). Místa se obnažuje různé zdivo, jež bylo před současným omítnutím opakovaně bíleno. Klenba zděná, pokud je vidět, z kamene s příměsí cihel, spočívá na koutových příložkách. Pripomíná křížové pole, přičemž vzato jde o valenou klenbu s rozsáhlými styčnými trojbokými výsečemi. Severní a jižní čelo je hrotité, příčné jsou čela zhruba půlkruhová. Do místnosti byla klenba vložena dodatečně. Lze ji podle dosavadních zkušeností zařadit do 2. čtvrtiny 16. století. Okno v západní zdi bylo dodatečně upraveno a začištěno cihlami patrně v 19. století.

Východní zdi, někdejší nádvoří, prochází v ose místnosti vchod dodatečně osazený stojkami raně renesančního ostění. Osazení ostění je spojeno na jižní straně s narušením staršího stavu špalety, na jejíž starší části lpí jako nejstarší vrstva v měkkých křivkách utaže-

Obr. 22: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, přízemí 02, severní stěna, vlevo nově přezděné gotické okno z počáteční fáze objektu, pohled z bývalého interiéru, dole vylehčovací pas nad bývalým vchodem do sklepa dvojdílného jádra.

Obr. 23: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, klenba přízemí 04.

ná omítka. Při osazení ostění byla jižní špaleta doplněna zlomky cihel, cihlami zděno také ve vnějším líci při stojce ostění a nově zřízen záklenek z cihel formátu 290/135/60 mm. Severní stojka tkví v převážně kamenné zdi, jak prozrazuje odstraněná omítka. Nadpraží vně postrádá profilaci, na rubu jeho drážka pro výplň nesouhlasí s polohou stojek, panty na stojkách byly měněny zleva doprava. To vše jsou příznaky, že ostění není v primární poloze. Ze vztahu ke klenbě přilehlého prostoru 05 je jasné, že k poslednímu osazení ostění došlo před vznikem klenby ze 30. let 19. století. Není vyloučeno, že zásahy do konstrukcí vchodu souvisejí s úmyslem tuto klenbu zřídít. V koutě místnosti se nachází další vstup, který vznikl jako výsledek plánů z roku 1882. V bývalé nádvoří zdi se k jeho nice váže komín, který lze doložit také ve vyšším podlaží, kde zvažují jeho případný vztah ke stavu ze 16. století. Cihlový záklenek uvedeného vchodu je posílen starými železnými pasy.

Jižní krajní díl někdejšího jižního křídélka zaujímá místnost, jejíž západní zeď opět tvoří součást středověké hradby (ve výkresu značeno 04). Východní obvodová zeď na rozhraní se severní sousední místností vykazuje půdorysné zalomení, které má zřejmě vztah k vývoji objektu – předpokládám dodatečné doplnění jižní části. Podlahu místnosti pokrývá černošedá šachovnice cementových dlaždic s původem zhruba kolem roku 1900. Do severního čela ústí větrák ze sklepa v severním dílu jižního křídélka. Klenbu z cihel formátu 265/130/70 mm tvoří dvě křížová pole, oddělená meziklenební hranou (správněji by bylo třeba hovořit o valené klenbě se dvěma páry rozsáhlých styčných trojbokých výsečí). Pochází patrně ze 2. čtvrtiny 16. století. Má lomený profil, omítka zvýrazňuje hrany proniků kápí nízkými maltovými hřebínky (obr. 23). Při vrcholu klenby se projevuje tmavě šedé vybarvení. Na povrchu ulpívají zbytky novodobé omítky. Západní okno je vytvářeno ve výzdívce z cihel 270/130/65 mm. Váže se k němu jen mladší z omítek.

Po severní části západní stěny probíhá stará pásová sonda. V jejím rozsahu je odsekána omítka současná s klenbou. Obnažena tak je starší, snad vnitřní omítka, kostrbatě utažená patrně kovem podle nerovností zdíva, která místy zabíhá pod konstrukce klenby, nebo je jimi narušena. Přináší možnost, že zdejší prostor se stal interiérem už před raně renesanční fází, v níž vznikla dnešní klenba.

V bývalé nádvoří zdi nacházíme vchod, ve kterém je osazen raně renesanční portálek zbavený nadpraží (zničeno nejspíš při poslední rekonstrukci, s níž je spojen také průraz přilehlou klenbou v 05). Špalety a segmentový záklenek příslušné niky pokrývá omítka současná s klenbou v místnosti 04 a další pozdní omítka. Stoupání záklenku směrem ven je podřízeno poměrům hlavní klenby 04. Na portálku lze sledovat detaily kamenické práce, vč. odsazené pohledové části a navazující drsněné plochy k přesnému přitažení omítky přes okrajovou část kamenického prvku. Nika sousedního okna, včetně omítání, je současná s hlavní klenbou v 04. Ostění okna je raně renesanční a zřejmě se nachází in situ. Bylo asi dodatečně, ale vel-

Obr. 24: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, přízemí 05, klasicistní pilíř klenby podstavený z raně renesančních dílů ostění, vpravo raně renesanční okno in situ.

mi dávno, opatřeno provlékanou mříží nýtovanou do kovaného rámu.

Prostor mezi dnešním úsekem dvorního průčelí se slepými arkádami a bývalou nádvoří zdi, kterou tvořil východní obvod dvou výše uvedených místností jižního křídélka 03 a 04, vznikl klasicistním rozvojem stavby ve 30. letech 19. století (ve výkresu značeno 05). Skládá se ze dvou hlavních dílů – chodby před bývalým dvorním průčelím 03 a 04 a z části při někdejších arkádách, které byly v klasicismu postaveny jako otevřené, jak prokazují jejich novodobě zazdívkou přiložené na omítané a bílené spáry. Do tohoto prostoru je v jihovýchodním nároží dispozice vklíněn blok schodiště do patra. Blok schodiště pochází z uvedené klasicistní přestavby. Schodiště do 1. patra je vybaveno kamennými stupni, které pocházejí zřejmě z klasicistní etapy.

Podlaha v prostoru 05 je novodobá betonová, dílem pokrytá čtvercovými teracovými dlaždicemi z 20. století. Prostor je klenut soustavou klasicistních placek s meziklenebními pasy, které jsou svedeny na pilíře klasicistního původu novodobě zbavené omítky, což odhaluje, že jsou poskládány z druhotně použitých kamenických dílů, mezi nimiž lze rozpoznat raně renesanční práce, které byly nejspíš „vytěženy“ z objektu při klasicistní přestavbě (obr. 24). Klenba před vchodem do 0-4 je porušena. Otvírá se tu pohled do zasypané podlahy v patře. V něm leží starý jedlový trám. Odebraný vzorek se nepodařilo dendrochronologicky datovat. Konstrukce v chodbě před vchodem do jižní části jižního křídélka 04 jsou dodatečně novodobě přezdívány. Omítky jsou jen zčásti klasicistní (na klenbách), stěny, místy zbavené omítky, odhalují, že na konci 19. nebo na začátku 20. století byly zbaveny omítky, natírány asfaltem a znovu omítnuty.

Prostor v severním sousedství dvoudílného jádra Pluhovských domů měl v době průzkumu po odstranění konstrukcí při poslední rekonstrukci neupravenou podlahu. V tomto terénu proběhl v roce 2006 archeologický výzkum Lindy Foster (archeologického oddělení NPÚ v Plzni; viz připojený exkurz). Odhalil situaci v tomto prostoru před klasicistní přestavbou. Patřila rozlehlé kuchyni, ve své době bezpochyby hlavní pro celý hrad, klenuté z cihel na střední podporu, jejíž součástí podle všeho byla nalezená rotační kamenický vypracovaná hlavička či patka, jejíž slohové znaky dovolují klást výstavbu kuchyně do stavební etapy spadající mezi léta 1537–1547. Při západní stěně byl odhalen průběh středověké hradby, která byla zřejmě v souvislosti se stavbou kuchyně prolomena dvojicí rozměrných okenních nik. Vlastní topeniště, a tedy dýmnou část kuchyně, výsledky výzkumu kladou do severozápadní partie místnosti. Prohloubení sondáže při jižní stěně odhalilo středověký severní vchod do sklepa dvoudílného jádra pluhovských domů, který je opatřen zděným ostěním a ve východní polovině překryt pilířem kamenného zdiva, jehož funkce je nyní nejasná. Zdá se, že vchod byl opatřen ve spodní části výšky své světlosti zděnou šjí. Jeho zděné ostění je postaveno z lomového kamene. Pod patou jeho zhruba parabolického záklenku je ojedinelé použito cihly. Její výskyt ve středověké etapě stavby zde

Obr. 25: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, přízemí 06, severní stěna v prostoru bývalého raně renesančního kuchyně, skříň elektrického rozvodu v zádávce starého otvoru.

není překvapením, neboť používání cihel je od nejstarších etap doloženo také na objektech horního hradu. Ostění je ve shodě s úpravou vchodu mezi oběma sklepními díly jádra Pluhovských domů.

Dnešní strop místnosti je opatřen novým prkenným podbitím. Na v jádře středověké kamenné jižní stěně s plochami plentování bobrovkami v nadzemní části, které pokrývá patrně klasicistní bílená omítka se nachází slepá nika vytvořená novým cihlovým zdivem na místě ústí starého okénka, které jsme registrovali v sousedním jižním prostoru 02. Východně se na kamenné lici vyskytuje utažená zvlněná omítka asi z pozdního středověku nebo spíše ze 16. století, přes ní novodobá omítka z doby osazení portálu do nádvoří zdi.

Západní zeď je v porovnání se středověkou hradbou slabá, přímokového průběhu; zjištěné cihly mají formát 270/135/60 mm. Archeologický výzkum prokázal, že vznikla jako klasicistní nástavba na základu tvořeném zbytkem středověké hradby.

V severní části východní (nádvoří) zdi vidíme odhalené kamenné zdivo respektující otvor vrat. Jejich segmentový záklenek z cihel 280/135/60 mm i uvedené kamenné zdivo nese zbytky utažené, asi požárem zarůžovělé a opakovaně bílené omítky. V jižní části stěny překrývá omítka z doby novodobého osazení portálu z nádvoří vstupní niku a okolí. Výše vlevo se rýsuje v kamenném zdivu z cihel segmentově klenutý otvor, patrně nejstarší z těch, které v této zdi zjišťujeme. Jeho úloha a případný vztah ke kuchyni mně uniká.

Severní zeď silná jen 66 cm (obr. 25). Východně od nově upraveného průchodu k severu se vyskytuje smíšené zdivo (cihly 280/135/55 mm), patrně klasicistní, v něm druhotně tesaný kvádr žuly a renesanční kamenický fragment. Dál k nádvoří se ve starším zdivu vyskytuje pozůstatek segmentově klenutého otvoru (nad zemí asi 60 cm, výška špalety 85 cm, záklenek z cihel 270/140/65 mm). K tomu dobíhá od východu zvlněná zarůžovělá omítka. Na ní jako další vrstva lpí silně vápenná omítka. U stropu ji zaznamenáváme jako mladší vrstvu na hrubé bílené omítce, která na dvorní zdi u severních vrat překrývá zarůžovělou omítku. Jádro východního úseku severní zdi je provázáno s nádvoří a společně lze nejstarší části těchto zdí rámcově klást do časných období raného novověku. Západní úsek severní zdi, kamenný s příměsí cihel 28/X/65 mm, končí kvádřovou armaturou nad níž tuším náznak paty záklenku „směřujícího“ východně; zařazení do vývoje stavby je tu nejasné. Nad tím se nachází cihlový záklenek patrně klasicistní, pod ním nová cihlová vyzdívka s tvrdým překladem otvoru k severu.

Dnešní severní zakončení Pluhovských domů silně poznamenala nová rekonstrukce (ve výkresu značeno 07). Podlaha je tu po boření konstrukcí neupravená, nový strop z keramických vložek a oceľových nosičů. Pod úrovní podlahy došlo k archeologické sondáži, jejíž výsledky uvádí exkurs Lindy Foster. Nad zemí na jižní stěně v západní části vidíme obdobu stavu, který byl zaznamenán výše z druhé strany v sousedním prostoru 06. Na východním okraji jižní zdi se není patrný pozůstatek niky, zaznamenané na opačném lici,

zato se zde v dodatečné klasicistní vyzdívce z cihel nachází narušený dymník. K východu pak navazovaly v prostoru domu, který byl zbořen v 70. letech, další konstrukce, které průzkum SÚRPMO z roku 1965 hodnotil jako klasicistní. Dymník byl součástí zařízení nepřímého vytápění kamen v 07 z prostoru uvedeného zbořeného domu. V něm se k dymníku asi vázala dymníková kuchyňka, pokud jí byl drobný oddělený prostor, přiléhající do 70. let na straně zbořeného domu. Obytnou povahu místnosti 07 v 19. a na počátku 20. století naznačují dobové omítky stěn s výmalbami.

Západní zeď je i zde klasicistní nástavbou na zbytku středověké hradby, podobně jako v jižním sousedství. V severní stěně místnosti se historická konstrukce zachovala jen v úseku u západní obvodové zdi. Zdá se, že převážně cihlová západní zeď (cihly 280/135/65 mm) je zde zavázána do převážně kamenného fragmentu zdi severní. Ta je pak ve své východní části tvořena novým cihlovým zdivem.

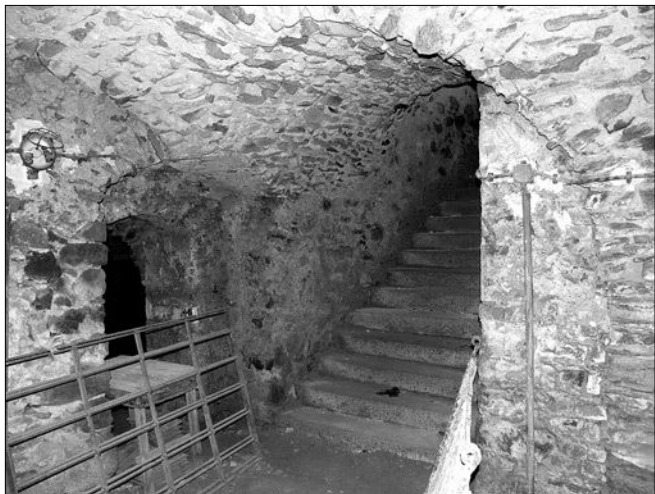
Dvorní zeď vykazuje opakované přezdívaní až po nejnovější rekonstrukci, což souvisí také s tím, že se stala vnější obvodovou zdi teprve po zboření navazujícího domu v 70. letech. Části, které snad mohou být starší než klasicistní, zeď obsahuje zhruba od parapetů nově upravených oken níže. Stěna byla kolem roku 1900 opatřena asfaltovým izolačním nátěrem pod omítku. Konstrukce v severním koutě místnosti, které stály nad vstupem do sklepa zahloubeného severně odtud, jsou nově odstraněny.

Sklepy

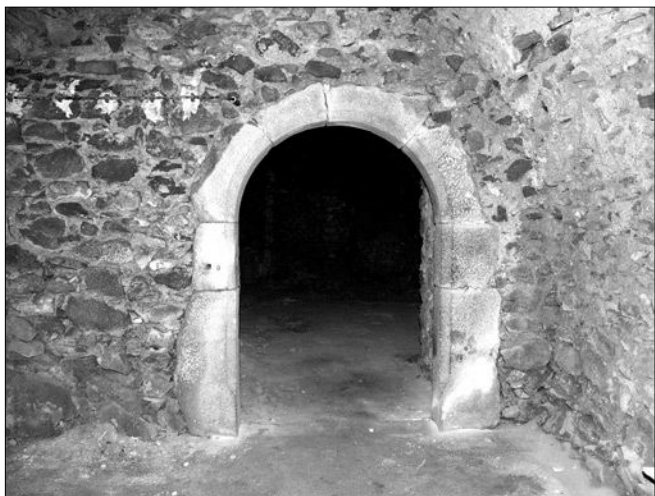
Vstup do sklepů Pluhovských domů vedl od 16. století z východní strany ze dvora (ve výkresu značen S1). Zde jej donedávna uzavírala dodatečná zádávka, která byla nahrazena novou s oknem. Prostor vstupu se schodištěm je opatřen stoupavou valenou klenbou s profilem vysokého segmentu, zděnou z kamene v etapě, při níž bylo pořízeno dnešní zaklenutí sklepů dvojdílného jádra – předpokládám etapu z 1. poloviny 16. století. Severní stěna je z lomového kamene. Pozdější zúžení schodišťového prostoru smíšenou přízdívkou na jižní straně, která souvisí se stavbou vřetenové zdi schodiště z přízemí do patra, působí pohledovou deformaci profilu klenby. Vůči tomuto zúžení byl dodatečně asi na konci 19. století vytvořen výstup do boku do přízemí (01). Staré schodišťové stupně byly nahrazeny dnešními roku 1882 (Ryšavý 2005, 12). Nedá se vyločit, že vyvedení výstupu ze schodiště do boku do přízemí je také z té doby.

V jižní místnosti sklepa dvoudílného jádra (znač. S2) dochází k významné kolizi schodišťového prostoru S1 a jeho klenby s dispozicí vchodu mezi oběma díly dispozice jádra (S2, S3) (obr. 26). Vzájemný vztah uvedených prvků jasně ukazuje dodatečnost dnešního řešení schodiště ze dvora a jeho klenby vůči uvedenému vchodu (z S2 do S3). Dodatečný vznik dnešního vchodu do sklepů z přízemí vyplývá také z opačné orientace niky vchodu mezi oběma díly jádra vůči dnešnímu směru nástupu. Rozšířená nika vchodu je totiž vytvořena na straně jižního dílu S2 a nikoli opačně, jak by to dnešní uspořádání komunikace předpokládalo. Klenuté ostění vchodu je vytvořeno z lomového kamene ze severní strany. Nejstarší uložení zdejších dveří bylo točnicové s horním ložiskem v rozměrném trámu, po kterém zůstaly otisky zejména u pat záklenku niky. Orientace vchodu a jeho původních dveří opravňuje k názoru, že původní směr nástupu byl ze severního dílu (S3) k jihu, tudíž, že starší hlavní vstup do sklepů musíme hledat severně od S2 (srov. k tomu klenbové pasy při zemi v ústřední poloze na severní stěně přízemí 02). Archeologický výzkum Lindy Foster v roce 2006 tento předpoklad potvrdil.

Povrch podlahy v jižním dílu jádra (S2) není upraven. Západní a východní obvodové konstrukce z lomového kamene souvisejí až s vložením hlavní valené klenby v 1. polovině 16. století. Podezdění její patky je přiloženo k předpokládané starší konstrukci středověké obvodové hradby, respektive vnější zdi dvojdílného jádra. Severní a jižní čela jsou starší, beze stop přípravy pro klenutí prostoru. V ulpělé maltě z doby klenutí jsou u čel patrné otisky konců fošen, z nichž se skládalo bednění. V jižním čele se nachází vchod, osazený půlkruhovým okoseným portálem, jehož stratigrafie a datace je v místním kontextu klíčová pro dějiny stavby (obr. 27). Na rubu má portál otvory pro osazení pantů a zavíracího mechanismu. Počet a poloha otvorů vypovídají o změně osazení dveří.

Obr. 26: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, sklep S2 ve dvoudílném jádře, ústí schodiště z přízemí, vlevo kolize jeho klenby s původním vchodem k severu do S3, upravo renesanční zužující přízdívka ve schodišťovém prostoru.

Obr. 27: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, sklep S2, portál do jižní části S4, osazený dodatečně do průrazu starší zdi.

Pomůckou k dataci portálu tvoří způsob ukončení profilace nad patkou ploškou ve tvaru rovnoramenného trojúhelníku s nápadně větší výškou proti základně. Podle dosavadních zkušeností výskyt takto utvářených portálů bývá neostře omezen koncem 14. století. Na hradě Bečově má sledovaný znak portálu jedinou zjištěnou analogii v portálu ve zrušeném jihovýchodním vchodu do kaplové věže. Detaily ve velkém donjonu již jsou utvářeny jinak: okosení portálu v jeho prvním podlaží končí sférickým trojúhelníkem. Portál kaplové věže pochází podle dendrochronologického datování výstavby její horní části nejpozději ze samého začátku 50. let 14. století, onen v donjonu a ze 2. poloviny 50. let téhož věku (dřevo datoval Josef Kyncl 2002, 106). Lze předpokládat, že portál v našem jižním dílu sklepa vznikl v etapě předcházející stavbě velkého donjonu, tedy v době blízké stavbě kaplové věže.

Sklep v severním dílu jádra Pluhovských domů má vchod z jihu dodatečně zužen (ve výkresu značen S3). V zužujícím zdivu je zazděn špalek ke kotvení zavíracího mechanismu. Dveře jsou ztraceny, pokud jimi nejsou železné dveře odložené v sousední místnosti. Ty by představovaly ve vchodu druhotně uplatněný prvek. Podlaha prostoru je neupravená. V západní špaletě vchodu je patrna výrazná spára, vzniklá dodatečným přiložením kamenné přízdívky pro patu valené klenby místnosti. Na stěnách zůstaly stopy v podobě pozůstatků cihlového zdiva a omítek po novodobých zděných konstrukcích k uložení vína, které byly při nové rekonstrukci odstraněny (srov. průzkum SÚRPMO 1965; příloha 6, archiv NPÚ v Plzni). Vale-

ná klenba z lomového kamene nese výrazné otisky fošen bednění. Proniká jí novodobý průřaz pro kanalizaci a v centrální poloze starší otvor uzavřený cihlami. Čela nevykazují známky přípravy pro klenutí, naopak, při západním čele se otevírá výrazná spára mezi západní zdí a klenbou. Při zemi v pravé části západního čela spatřujeme nepravidelný otvor malého profilu; důvod i doba jeho vzniku jsou nejasné. Na východě klenba lokálním vzedmutím reaguje na přítomnost okénka do dvora. Východní čelo je zčásti zahlobbeno do skály. Jeho zděná část obsahuje zmíněné větrací okénko, které je v lici čela přeloženo dílem okenního ostění s vyžlabeným profilem. Protože artefakty s tímto profilem se na Bečově uplatňují od poloviny 14. století po 20. léta 16. věku, těžko o něm říci něco jistého. Není ani jasné, zda jde o invalidní kus kamenické produkce nebo o druhotně užitý fragment.

S jižním dílem jádra na jihu sousedí sklep v rozsahu starší (severní) části jižního křídélka (ve výkresu značen S4). Prostor s neupravenou podlahou je částečně zahlobben do skály, která vystupuje na obvodových stěnách. Konstrukce z lomového kamene nesou na povrchu stopy cihlového zdiva, které jdou na vrub odstraněným novodobým konstrukcím k uložení vína. Vstupní nika je segmentově klenutá a má zachovány otisky bednění. Valená klenba místnosti je zděná z lomového kamene, má mírně lomený profil a rovněž nese otisky bednění. Jižní čelo obsahuje větrací okénko, vytvořené v kamenném zdivu čela. Vlevo dole pod ním byla vyzděna nová cihlová plomba. Obě čela jsou připravena pro klenbu vyzdáním odsazení, o které se opřely konce desek bednění při provádění klenby, jak prozrazují jejich otisky. Obdobnou přípravu pro klenbu zaznamenáváme v případě tribuny v kaplové věži. Klenba sklepa je podle měřičských parametrů, které jsou k dispozici z dostupných plánů, buď založena do dodatečně vytvořené drážky v západní zdi, což se podle sledování narušených míst nedá dokázat, nebo západní zeď vznikla současně s klenbou.

Shrňme dosavadní poznatky: Sklep dvoudílného jádra (S2, S3) shledáváme zpočátku plochostropým, se vchodem od severu. V tomto vchodu i v průchodu příčkou dělicí dispozici jádra nedošlo k uplatnění kamenicky zpracovaného ostění; obě ostění jsou zděná obdobným způsobem. V síni 01 přízemí může středověký otvor obrácený k jihu (nad S4) znamenat, že jižní sousedství dvoudílného jádra původně nebylo zastavěno. Vchod do sklepa S4 pod jižním křídélkem je osazen portálem, u něhož obhlídkou nebyly zjištěny příznaky dodatečného vložení do příslušné zdi. Přesto jeho dodatečné osazení považujeme za možné. Větší síla zdi mezi jižním dílem jádra S2 a sklepem jižního křídélka S4 při porovnání s přízemím navozuje možnost přizdění z jižní strany, aniž bychom to mohli zaznamenat v nice uváděného vchodu, pokud vznikla současně se zesílením. V nice skutečně po zesílení zdi nejsou stopy. Na dodatečné přizdění jižní zdi na straně S4 ukazuje také další okolnost: zatímco na lici jižní zdi ze strany jižního dílu jádra není patrna příprava pro klenutí, na opačném lici zaznamenáváme předem vyzdělý ústupek pro budoucí klenbu sklepa jižního křídélka (S4). Jinými slovy, portál ve vchodu datuje s jistotou pouze vznik sklepa jižního křídélka (S4). Jeho odlišnost od vybavení vchodů ve sklepech dvoudílného jádra posiluje předpoklad dodatečného připojení sklepa jižního křídélka. Je-li tomu tak, potom jádro vzniklo ve starší etapě, která spadá hlouběji před polovinu 14. století, před dobu, ve které byl vchod z dvoudílného jádra k jihu vybaven zmiňovaným portálem.

První patro

První patro dvoudílného jádra Pluhovských domů a odpovídající prostory v severní části objektu procházely od 19. století zásadními změnami až po nešťastnou poslední rekonstrukci. Ta určila dnešní stav podlah a stropů. Na stěnách shledáváme stopy po odstraněných příčkách. Starší stav západní obvodové zdi dvoudílného jádra zanikl již při patrně klasicistní rekonstrukci. Je, až na krátké výběžky od jihu a severu, výrazně slabší než staré části a postrádá jejich odklon od svislice, patrný v 1. patře ve vnitřku stavby. Přechod stěn do podhledů si podržel úseky zbytků jednoduše odsazeného klasicistního fabionu.

V centru dispozice se ve stopě středověké dělicí zdi v přízemí nalézají dva klasicistní komíny spojené do jednoho celku novým zdivem.

Obr. 28: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, první patro 1-1, vřetenová zeď schodiště, jižní stěna nesoucí vrstvy omítky počínaje renesancí.

Při podlaze v centru „pilíře“ ze smíšeného zdiva, obsahujícího východní z komínů, zaznamenáváme topný otvor kamen, která stála při jeho severní straně. Do prostoru komína byl od západu přístup k obsluze nepřímou vytápěných kamen, jak prozrazuje později zrušený otvor.

Jihovýchodní kout dispozice jádra zaujímá schodiště do druhého patra, které vzniklo při klasicistní přestavbě a na konci 19. či začátku 20. století bylo zásadně rekonstruováno, včetně změn výškového uspořádání. K úrovni jeho podesty z dob klasicismu se v nádvorní obvodové zdi váže záchodová nika, ke které patřila stoupačka staré kanalizace, zapuštěná do fasády. O nejstarších částech severní, jižní a dvorní obvodové zdi dvoudílného jádra dnes nemohu s jistotou říci, zda se zachovaly již ze 14. století, ač to považuji za možné, nebo zda jsou až z pozdně gotické přestavby. Vchody na severu a jihu, které vedou do sousedních částí objektu, byly upraveny v klasicismu a na konci 19. nebo začátku 20. století. Ve východní (dvorní) zdi dvoudílného jádra jsou zjištěny dvě poměrně velké niky, podle všeho okenní. Jednu zachytil v ose jižního dílu jádra na vnějšku stavby P. Měchura (2002), druhá je patrna z vnitřku v ose dílu severního. Dnešní okna ve východní zdi vznikla v klasicismu. Stratigrafie východní zdi je značně složitá a je jí níže věnován podrobný popis.

Nyní vstupme do prvního patra jižní části dvoudílného jádra (ve výkresu značeno 1-1) po novém schodišti z přízemí. Vřetenová zeď je v jádře kamenná a nese pozůstatek pekované jednovrstvé omítky utažené v měkkých křivkách podle nerovnosti zdiva (obr. 28). Podle povahy omítky zeď vznikla nejpozději v renesanci. Pro vývoj stavby má význam, že je pokračováním zdiva založeného na přízdívce, která zužuje profil schodiště z přízemí do sklepa. Rameno z přízemí vyházi na podestu ze železobetonu. Při ní se ve východní obvodové zdi nachází úsek omítané špalety otvoru nejasného, ale nepochybně značného stáří. Špaleta je začistěna cihlami asi dodatečně do starší kamenné zdi. Zazdívka bývalé světlosti příslušného otvoru je smíšená. Nad ní pokračuje narušení kamenné zdi, která je tu nahrazena smíšeným zdivem, v němž jsou jako zdící materiál použity kusy ostění, některé s viditelným vyžlabeným profilem. Při podlaze podesty se dále nachází sled trámových kapes s otisky nosníků ve smíšených vyzdívkách. Stáří této trámové konstrukce je nejasné, stejně tak jako její funkce ve vztahu k domněle staré lokalizaci schodiště do tohoto prostoru. K tomu lze ještě poznamenat, že pro klasicistní etapu je zjištěno, že schodiště z přízemí v dnešní poloze neexistovalo. Při podlaze podesty dál k jihu se ve východní zdi pod patou pasu půloválného profilu, který je vyklenut ve vřetenové zdi někdejšího klasicistního schodiště, vyskytuje cihlový záklenek rovněž nejspíš klasicistní.

Východní stěnou severního dílu dispozice (ve výkresu značeno 1-2) pronikají výklenky dnešních oken. Nika na jižním okraji má špalety postaveny z kvádrů jemnozrného pískovce, které vykazují přesně opracované hladké stezky při hranách a rovné ale drsné boky. Ne-

Obr. 29: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, první patro 1-2, východní stěna, vlevo nika pozdně gotického okna, přestavěná renesančně a v další renesanční fázi zazděná, vpravo klasicistní okenní nika, ve špaletách druhotně užitě kvádry.

pohledovému poslednímu použití kvádrů svědčí jejich aplikace zároveň se zlomky cihel a zapojení do smíšeného zdiva (návaznost severní části východní stěny u podesty schodiště z přízemí v 1-1). Záklenek niky je z cihel. Na jižní špaletě byla zaznamenána jen omítka asi z konce 19. století, na severní špaletě pod touto omítkou ještě další vrstva nejasné datace (klasicistní?).

Vyzdění okenní niky se jeví dodatečným vůči kamennému zdivu, které navazuje v severním sousedství. To při podlaze narušují cihlové vyzdívky, na něž dál k severu navazuje v úrovni podlahy cihlový záklenek a nad jeho jižní patou jižní špaleta velké niky, zděná z cihel. Záklenek při podlaze narušuje zazdívku uvedeně niky a souvisí se širokým otvorem v přízemí, v němž bývala vrata vozovny (nyní podvojně okno v přízemí).

Ona velká zazděná nika má dolní cihlovou část špalety dodatečnou vůči kamennému zdivu, ve kterém je vytvořen záklenek těžce niky. Omítka, vystupující ze spáry, tvoří na hraně špalety okosení. Výše špaleta pokračuje jako kamenná k záklenku, který je zděn z lomového kamene a jehož přechod do špalety je výrazně oblý (obr. 29). Situaci je třeba rozumět tak, že gotická či pozdně gotická nika, vytvořená v lomovém zdivu, prošla následně nejspíš renesanční úpravou, z níž pochází cihlové zdění špalety. Zazdívku niky pokrývá omítka utažená v měkkých křivkách bez užití latě a později drsněná pekováním. Přechází jižně přes spáru u jižní špalety. Původ omítky na uvedené zazdívce je zřejmě renesanční, pocházející z mladší etapy, než „cihlová“ přestavba špalety zazděné niky. Přerušené souvislosti s dalšími vrstvami brání podrobnějšímu vyhodnocení. Severní špaleta uváděné niky zanikla. Na zazdívku niky zde dál k severu váže smíšené zdivo, které vytváří špaletu niky severního z dnešních oken. V poloze severní špalety uvedené zazděné niky je pod patou jejího záklenku druhotně použit fragment složitěho kamenického prvku nejasné datace.

Špalety okenní niky dnešního severního okna jsou postaveny s využitím obdobných kvádrů, jak uvedeno u okna jižního. Na jižní špaletě byly shledány dvě vrstvy omítky – ze 2. poloviny 19. století a starší, zřejmě klasicistní.

V centru severní stěny prostoru 1-2 se nachází otisk po 15 cm silné klasicistní přičce, kterou respektuje svrchní tenká omítka zřejmě z konce 19. či začátku 20. století, a také pod ní vrstva omítky rovné latě. Přička naopak narušovala další vrstvu, kterou tvoří jednovrstvá utažená omítka fabrikovaná bez použití latě. Vůči této vrstvě dodatečnou je dnešní úprava vstupu, který leží východně od stopy uvedené přičky a je osazen novobarokními obložkami ostění. Východněji se pak projevuje svislá z východní strany omítaná spára, kterou tvoří špaleta otvoru, který je blokován nádvorní zdi severní části objektu. Omítka špalety je utažená bez použití latě – vizuálně jde o touž, která je jako nejstarší ze zjištěných vrstev omítky uvedena výše. Její zařazení do vývoje stavby nemá nyní jednoznačné řešení, při-

Obr. 30: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, první patro 1-4, klenba v pohledu od severu.

kláním se s rezervou k možnosti, že pochází ze 16. století. Spodní vrstva, patrná v narušení svrchních omítek na stěně při podlaze asi 50 cm východněji, je hlazena pravděpodobně plstí a později pekovaná. Mohla by snad souviset s domnělou barokní opravou stavby.

Jižní část prvního para Pluhovských domů se skládá ze dvou místností postupně rostlého křídélka podél západní středověké hradby a z klasicistní dostavby ze 30. let 19. století. Nejstarší část v sousedství dvojdílného jádra objektu zaujímá místnost (ve výkresu značeno 1-3), která má podlahu z výseků a vchody k severu a k jihu upravené na konci 19. nebo na začátku 20. století. Jižní z nich byl tehdy vybaven přeneseným raně renesančním portálkem. Dveře v něm mají pozdně klasicistní ráz, dvouvrstvou rámovou konstrukci, křížové panty a krabicový zámek. Starší vstup vedl východním směrem do sousední chodby. Byl zřízen v klasicismu v souvislosti s rozsáhlým přezděním příslušné stěny a v době zřizování výše uvedených vstupů zazděn. V jižní části téže zdi najdeme nově zazděný komínový průduch.

Strop místnosti tvoří valená klenba půloválného profilu, členěná párem styčných pětibokých výsečí, která zřejmě pochází z klasicistní etapy, podobně jako dnešní okenní otvor v západní zdi. Síla západní zdi opravňuje k domněnce, že je v jádře středověká. Pozdně gotická nebo snad už gotická je zřejmě také jižní zeď oddělující místnost 1-4. Omítka v místnosti na povrchu pochází z klasicistní přestavby, doplněna novodobě a opakovaně bílená.

Jižněji s předchozí místností sousedí druhá z místností někdejšího jižního křídélka (ve výkresu značeno 1-4), která parně byla k jižnímu křídélku doplněna dodatečně asi ve 2. čtvrtině 16. století, jak naznačuje i zlom v průběhu východní zdi. Podlaha a bílené povrchy se neliší od předešlé (1-3). Sloh a typ klenby je shodný se zaklenutím odpovídajícího prostoru v přízemí. Vyznačuje se hrotitými čely a tvoří ji jedno úplné a jednoho deformované „křížové“ pole, oddělené meziklenební hranou (obr. 30). Klenba patrně pochází ze 2. čtvrtiny 16. století. Zvednutá kápě severního pole odpovídá nice ve východní zdi, již nyní prochází vstup ze sousední chodby (1-5). Pro existenci vchodu je ale zvednutí kápě zbytečné. Výška příslušné niky ukazuje snad na možnost někdejší existence rozměrného nadsvětlíku, nebo možná tato situace souvisí s polohou dymníku. Na začátku 19. století zde totiž popis objektu zaznamenal kuchyni, podle všeho dymníkovou.

Původ okenních nik místnosti je nejasný, dá se předpokládat klasicistní zásah. Omítky jsou v jádře pravděpodobně ze 16. století, doplňované v následných obdobích. Spodní části stěn kryje dřevěné deštěné zřejmě z konce 19. či ze začátku 20. století a do místnosti bylo asi v téže době vestavěno zařízení knihovny. Východní zeď obsahuje v jižní části širokou mělkou niku zřejmě po bývalém vchodu, jak naznačuje popis z r. 1834. Stav je v východní straně znehodnocen novou rekonstrukcí. V severní části téže zdi najdeme výše zmíněný dnešní vstup z chodby, ve kterém je umístěno raně renesanční ostě-

ní. Autenticita jeho osazení je nejasná. Zdá se, že stojky byly dodatečně zvyšovány. Původní části nesou sled otvorů, snad k osazení mříže (nebo jde o západky dveří nějaké trezorové místnosti?), takže by se mohlo zdát, že ostění dříve někde sloužilo jinému účelu. Dveře v ostění mají pozdně klasicistní ráz, dvouvrstvou rámovou konstrukci, křížové panty a krabicový zámek.

Na východní straně na obě výše uvedené místnosti navazuje dostavba objektu ze 30. let 18. století, v níž na konci 19. nebo na začátku 20. století došlo k rekonstrukci schodiště do druhého patra, spojené s úpravou podhledu přilehlé části chodby (1-5). Z té doby pocházejí kamenné stupně schodiště i stará teracová dlažba z osmiúhelníků na podestě ke druhému patru. Do vřetenové zdi je u podešty osazen keramický glazovaný kachel se sv. Jakubem Menším. Ve dvou místnostech a v severní části chodby, kde neproběhla 19. nebo na začátku 20. století úprava podhledu, mají stropy jednoduše osazené klasicistní fabion (nově narušeno). Pod omítaným podhledem konstrukci stopů tvoří krátké hraněné trámy kladené na sraz a osazené čepy na svých čelech do drážek v bocích trámových nosičů. Stromy na strop byly káceny na začátku 30. let 19. století, podle dendrochronologické datace odebraného vzorku, v těžební sezóně 1832/33.

Ústřední chodba a jižní schodiště. Kamenné stupně schodiště pocházejí z konce 19. nebo začátku 20. století, pasy u nástupů mají plochý segmentový tvar, podhled ve schodišti je „rákosový“ – v celém objektu, pokud je známo, je na historických konstrukcích rákos zastoupen dřevěnými trískami, jak to odpovídá regionální zvyklosti v 19. století. Na podestě ke 2. patru je položena stará teracová dlažba ze šedých osmiúhelníků a menších černých čtverců. Podlaha chodby je dlážděna černošedou šachovnicí z konce 19. nebo začátku 20. století. Na úrovni místnosti 1-3 chodbu pod stropem křížuje široký pas půloválného profilu, který nese kouřovod, a umožňoval tak odkouření kamen ve východní části dispozice do klasicistního komína ve východní zdi místnosti 1-3 západního traktu. Ve vchodech do východních místností najdeme jednoduché pozdně klasicistní obložky zárubně, rámové dveře se žaludovými panty a s otiskem po ukradeném krabicovém zámku (do 1-6) a dále novobaročnické obložky s hlubokou profilací a rámové dveře se zapuštěným zámkem, bambulkovými panty a s nadsvětlíkem (do 1-7) – celek pochází z konce 19. nebo začátku 20. století. Východní místnosti, z nichž severní je postižena novými zásahy, mají podlahy ze starých širokých prken.

Severní objekt Pluhovských domů je v tomto podlaží dílem klasicistních a novodobých etap, navíc silně postižený poslední rekonstrukcí, a proto jeho popisem nebudeme tento text zatěžovat.

Druhé patro

Obdobně tomu je v případě druhého patra. Severní část proto nebudeme zmiňovat. V jižní je třeba konstatovat zachování převážně částí klasicistní dispozice, dobových povrchů a poměrně četných stavebních detailů z 19. století. V jižním konci střední dělicí zdi pak můžeme předpokládat přetrvání snad renesančního jádra.

Dále uvedeme jen některá zjištění ze prostoru někdejšího dvoudílného jádra Pluhovských domů. Ve schodišťovém prostoru zde byl vytvořen nový strop s imitací klasicistního fabionu. Dříve schodiště pokračovalo jako dřevěné, schodnicové do podkroví, jak prozrazují otisky a tmavě malovaný „sokl“ podešty a horního ramene na omítce stěn. Okno na podestě mezi prvním a druhým patrem si jako jediné z velkých oken zachovalo na vnitřní straně klasicistní rám s dobovým kováním – okno dělil souměrný kříž na 4 křídla, z nichž spodní jistil společný vrtulový obrtlík, panty byly již zapuštěné, s konci ve tvaru kuzelek. Příslušná okenní nika má v jižní špaletě otvor s klasicistním rámem k osazení dvířek, včetně dobového kování. Otvor vede do nyní zazděné niky záchodu v síle zdi, který byl přístupný z podešty schodiště. Jeho nika je segmentově klenuta, v omítaných a bílených špaletách má vodorovné drážky pro dřevěnou desku. Je zřejmé, že tento prostor fungoval v 19. století. Při průčelí se k němu vázala podle Měchurovy dokumentace kanalizační stoupačka. Severní z oken ve východní stěně narušilo ve dvorní fasádě pozdně gotické okenní ostění, které dokumentoval P. Měchura (viz popis fasády výše). Velká většina okenních nik ve 2. patře je vybavena starým parapetním prknem s profilovanou hranou.

V severním dílu jádra objektu (2-2) na povrchu stěn zaznamenáváme omítky a výmalby z 19. století a novodobé zásahy. Starší pásová sonda neznámého průzkumníka na východní zdi zachytila v severovýchodním koutě pod omítkou z 19. století další vrstvu utáženou asi plstí – snad barokní, a pod ní kletovanou omítku z raných etap stavby. Tu jižněji narušuje cihlové začistění špalety sousední okenní niky. Začistění a vyzdívka s jižní špaletou téže niky je z cihel 290/130/55 mm a dotýká se v omítané spáře starší zdi z cihel 250/125/50 mm. Na tomto zdivu lpí jen jedna omítka asi rovnáná latí, patrně z 19. století. V tomto zdivu jsou vytvořeny také okenní niky následující k jihu. Situaci lze snad rozumět tak, že patrně klasicistní přestavba, pracující zde ale s uvedenými cihlami kratšího formátu (?), vytvořila severní z oken více posunuté ke středu stěny. Při následující úpravě došlo k posunutí okna severněji do dnešní polohy. Vstupy jsou bez výplní a futer. Následkem poslední rekonstrukce nemohu povrchovým průzkumem zjistit, co z konstrukce stropů druhého patra případně přetrvalo ze staršího období.

Podkrovní a krov

Dispozice podkrovní s podélnou ústřední chodbou a z obou stran k ní přilehlými místnostmi, které vydělovaly lehké příčky, byla odstraněna novou rekonstrukcí. Víkř mezi oběma velkými sedlovými na dvorní straně byl rovněž zrušen. Představu o někdejším stavu si lze učinit podle plánu SÚRPMO (1965, archiv NPÚ v Plzni). Krov na severním konci objektu je novotvarem. Na převážné části budovy je po nových opravných zásazích zachován klasicistní hambalkový krov se stojatými stolicemi (obr. 31). Dřevo pro něj bylo podle dendrochronologické datace myčeno v těžební sezóně 1834/35. Půdou procházejí patrně klasicistní nově omítnuté komíny. V jižním štítě a ve velkých zděných vikřích na nádvoří straně se zachovala okna z konce 19. či začátku 20. století. Drobné pultové vikřky mají okna zčásti z téže doby, zčásti nová, všechna pak s původním dobovým kováním. Do poslední obnovy býval na dvorní straně mezi oběma velkými vikři ještě jeden menší sedlový.

STAVEBNÍ VÝVOJ TZV. PLUHOVSKÝCH DOMŮ

Počátky hradu Bečova obestírá řada nejasností, které nyní nelze příliš rozptýlit nad rámec již dříve řečeného (Anderle – Kyncl 2002, 75 n). Jistého posunu však přece bylo dosaženo. Výsledek aktuálního průzkumu vede v jádře Pluhovských domů k identifikaci dvojdlílného vícepodlažního paláce, který byl původně jako solitér přiložen k západnímu úseku obvodové hradby, která tvořila příslušnou část jeho obvodu. Spolu se souvisejícím jižním křídélkem v rozsahu jeho severní místnosti a se západní hradbou tvoří celek, který zatím jediný známý architektonický detail s chronologickou vahou klade do 14. století. Domnívám se, že vznik tohoto celku měl dvě fáze, z nichž mladší je stylem a dobou patrně bližší stavbě kaplové věže z 50. let 14. století, soudě podle shody portálů. Povaha kamenických prvků se pak na hradě odlišila zřejmě už na konci téže dekády při následném budování velkého donjonu mimo původní rámec hradního jádra.

Obr. 31: Bečov nad Teplou, hrad, tzv. Pluhovské domy, klasicistní krov, pohled od jihu.

Pokus o zpřesnění vzniku dvoudílného paláce vede přes sledování stratigrafie vývoje dnešního sklepa. Ta naznačuje, že část, datovaná výše uvedeným způsobem do 50. let 14. století, tj. jižní křídélko, vznikla jako dodatečná dostavba k dvoudílnému jádru paláce. Z toho lze vyvodit, že jádro je starší. Zda existuje bezprostřední vztah mezi prvním archivním údajem o bečovském hradu, který je datován rokem 1341 (RBM IV, 398, 1000), a vznikem této palácové stavby, není možno na současném stupni poznání doložit s jistotou. Archeologický výzkum Lindy Foster zaznamenává život na místě jádra hradu už ve 13. století.

Středověké stavitelství u nás dávalo od 13. století při koncipování obytných objektů přednost trojdílnému uspořádání (srov. též bečovský velký donjon, který je v zásadě trojdílnou dispozicí „zavinutou“ do formy věžového bloku). O zjištěném palácovém objektu víme příliš málo na to, abychom mohli činit nezvratné závěry, je ale možné, že motivem brzkého připojení jižního křídélka bylo stavební „dovybavení“ jeho dvoudílné dispozice. Ta byla plochostropá (nesporně strop nad suterénem) a komunikace do suterénu vedla od severu. Nadzemní podlaží snad byla přístupna z východní strany.

Vertikální rozvoj stavby bezpečně neznáme. Stopy nejstarších oken v prvním patře dvorního průčelí s touto etapou můžeme spojovat jen hypoteticky. Teprve ze sklonku gotiky pochází důkaz, že stavba měla aspoň tři nadzemní podlaží. Lze se jen dohadovat, zda tento stav trval již od počátku.

Podle toho, co dnes o vývoji hradu víme, se dá předpokládat, že výše uvedený palác byl v počátcích hlavní obytnou budovou, stavebně snad dost prostou, a spolu s válcovou věží a obvodovou hradbou vytvářel hlavní součásti jeho jádra, které se následovně ještě obohatilo stavbou hranolové věže, do níž byla krátce nato dodatečně vložena kaple, když v podstatě zároveň vznikl patrně již vně původně koncipovaného jádra hradu velký donjon (do 60. let

14. století). Posledně jmenované stavby byly výrazem vzestupu, kterého zdejší Hrabšici dosáhli ve službách Karlu IV. (Fajt 2006, 130). Vrchol onoho vzestupu se kryl s nabytím císařské hodnosti tohoto panovníka.

K vývoji hradního jádra je třeba ještě poznamenat, že válcová věž se proti jeho ostatním nejstarším složkám zdá stavbou o kvalitativní řád vyšší, což nutí ptát se, zda stavební činnost, kterou v jádře představuje dvoudílný palác i následný rozvoj kolem a po polovině 14. století, není výrazem omezených šlechtických možností při dotváření objektu, založeného zprvu jako stavba královská. Historické okolnosti by pak možnost takového založení posouvaly zpět aspoň do doby kolem začátku 14. století, ne-li hlouběji, jak naznačují dosavadní výsledky archeologie.

O možném, avšak nepoznaném stavebním dění v prostoru tzv. Pluhovských domů od 50. let 14. století až po začátek 16. věku postrádáme informace. Možným motivem úprav bylo zemětřesení na konci 14. století. Čitelnou stopu zanechala až pozdní gotika, která se zde uplatnila ve spojitosti se zásadními úpravami, které probíhaly v první polovině 20. let na horním hradě. Jejich stavebníkem zřejmě byl Jan Pluh. Na pevnější půdu nás dovádí výsledek dokumentace dvorního průčelí od P. Měchury. Jím zaznamenané ostění okna in situ v úrovni druhého patra a jinde druhotně použité díly s vyžlabeným profilem stylově odpovídají detailům horního hradu z etapy s datem 1524. Týž badatel v souladu s dříve vysloveným názorem D. Menclové (1972, 467) shledává v odpovídajících detailech horního hradu paralely s produkcí vztahující se k prostředí Rejtovy dvorské huti a toto mínění nově opírá o rozbor kamenických značek (dle ústního sdělení, kreseb a fotografií P. Měchury 2002).

Do této etapy nejspíše můžeme zařadit zásadní reorganizaci suterénu paláce, jehož komunikační uspořádání bylo zcela změněno a který byl v rozsahu dvoudílného jádra nově opatřen klenbami. Jeho vstup byl nyní veden z východní strany ze dvora velkoryse pojatým zaklenutým schodištěm, širokým zhruba 3 m. Stavba paláce dosahovala výšky aspoň dvou pater (tří podlaží nad suterénem), přičemž postrádáme vědomosti o komunikacích v nadzemní části stavby, stejně jako jistotu o jejím dispozičním rozvrhu v obou horních patrech. Podle stop, shledaných v nádvořní zdi, které představují polohy nik s kamenným záklenkem v prvním a citované okenní ostění ve druhém patře, se dá aspoň v prvním patře předpokládat dvouosé uspořádání, které konvenuje představě dvojdělení vnitřku stavby. Jižní křídélko se v této fázi rozrostlo o další díl, dnešní jižní, přičemž povaha zastropení v této etapě zůstává neznámá. Stav či sama existence druhého patra křídélka v této fázi není průzkumem doložena.

Objekt tak postoupil téměř na dotek válcové věže. Na dvorní straně nelze vyloučit vznik komunikačního traktu, možná jen dřevěných pavlačí, podobných, jaké měla v té době nedaleká Valeč. Rozvoj našeho objektu k severu v této etapě nelze potvrdit ani vyvrátit. Bezpečně jen víme, že tehdy spojovací křídlo horního hradu mělo ve východní části jižního průčelí okno už v úrovni prvního nadzemního podlaží, tudíž zde v této výšce nemohla tehdy přiléhat zástavba. Ovšem, západní úsek téhož průčelí nejspíše obsahoval v té době vstup, na který se mohla vázat přilehlá zástavba v rozsahu zobrazeném plánem z roku 1659. Tento rozsah odpovídá sklepu a nad ním valeně klenutému přízemí, které

se zde v pozůstatcích dosud nacházejí. Archeologie v severním sousedství dvoudílného jádra předpokládá existenci kuchyně od 15. století (viz exkurz L. Foster).

Krátce po uvedené úpravě se hrad znovu přestavoval, tentokrát již v raně renesančním saském slohu. Po smrti Jana Pluha roku 1537 převzal vládu nad Bečovem jeho synovec Kašpar, který se po nezdařeném odboji stavů spasil útekem ze země roku 1547. Spolu s manželkou Kateřinou, roz. Hozlauerovou z Hozlau (†1548, Ottův slovník naučný XI/1897, 718), stačili hrad zásadně přestavět. Jednou z příčin mohl být požár, který tuto akci předcházel, doložený ale nyní jen v horní části kaplové věže. Pravděpodobně v této etapě byl reorganizován vnitřek dvoudílného jádra tzv. Pluhovských domů. Schodiště do sklepa bylo zúženo přízdívkou k jižní stěně svého prostoru. Na přízdívku v přízemí navázala stavba zdi, která se v západní části otevírala arkádou a jinak asi působila jako vřetenová zeď schodiště do patra. Situaci komplikuje fragment otvoru, zjištěný v úrovni dnešní podesty schodů z přízemí do prvního patra. Jeho světlost nejspíš kolidovala s průběhem zdi, která dělí objekt na dva základní díly. Jedním z možných vysvětlení je průchod v této zdi v dotyku s nádvořní zdí. V prvním patře snad také mohla převzít úlohu hlavního dělení dispozice zeď navazující na vřetenovou zeď ramene schodiště z přízemí. Dnešní stav neposkytl poznatky k bezpečnější interpretaci. Druhé patro zřejmě vyjma komunikace tvořilo jednotný prostor sálu. K jihovýchodnímu nároží jádra byl přistavěn opěrný pilíř s charakteristickým tvaroslovím. Další informace o podobě stavby v této fázi postrádám.

V severním sousedství jádra Pluhovských domů tehdy vznikla raně renesanční etapa veliké kuchyně, která byla opatřena klenutím na střední slohově vypravenou podporu, jak v roce 2006 ukázal výzkum Lindy Foster.

Jižní křídélko při téže přestavbě dostalo v přízemí a v prvním patře klenby s lomenými čely a bylo vybaveno slohovými kamenickými detaily. Nejpozději tehdy zahrnovalo také druhé patro. Popis z roku 1834, stejně jako Dietzlerův/Venutův obrázek se stavem z roku 1720 (obr. 4) ukazuje, že se křídélko počtem podlaží srovnávalo s jádrem objektu. Snad v renesanci také došlo k půdorysnému rozvoji křídélka do nádvoří o komunikační část. Prokázat to však nyní nelze.

Pozoruhodný detail plánu z roku 1659 nás obrací k představě zděného ochozu či nádvořních arkád. Je jím segment zdi, která v malém odstupu z dvorní strany sleduje půdorys válcové věže a končí při objektu C v sousedství hradní brány (obr. 3). Kamenné konzoly, které na dvorní straně trčí ze spodku věže, mohou s domnělými konstrukcemi ochozu souviset. Pokud je hypotéza správná, existovalo by komunikační propojení paláce s objekty ve východním sousedství válcové věže. Raně renesanční etapa je asi prvním obdobím, ve kterém mohlo ke stavebnímu začlenění věže, dříve z fortifikačního hlediska nežádoucím, dojít. Treba zdůraznit, že nic z konstrukcí oněch komunikací nebylo zjištěno v dnešních nadzemních částech stavby tzv. Pluhovských domů. Pilíře pod klenbou ve východní části jižního křídla jsou spolehlivě klasicistní. Popis z roku 1834 pak zde ví jen o schodišti a chodbě v úrovni prvního patra a šindelovém zakrytí této komunikace.

Stavební podoba domnělého renesančního nádvořního komunikačního traktu tak zůstává neznámá, případně ar-

kády, které se v té souvislosti derou na mysl, nemají dosud oporu v nálezech.

Od 2. poloviny 16. století se množí archivní záznamy o stavu hradu a o stavebních úkonech, které na něm byly provedeny. Bohužel, povaha zápisů nedovoluje bezpečně lokalizovat uváděné části objektu, aby mohly být s důvěrou spojovány s konkrétními prostory takzvaných Pluhovských domů. Pokusy v tomto směru jsou dosud převážně neplodné a zájemce, který by jim přesto chtěl věnovat energii, odkazují na příslušné práce, z nichž lze pro ten účel vycházet (Holanová – Heroutová 1965; Holanová – Heroutová 1968; Holanová – Heroutová – Líbal 1969; Ryšavý 2005 – vše v archivu NPÚ v Plzni).

Pro příklad a k navození dojmu renesanční nádhery, kterou patrně byl náš objekt vybaven, vybírám pasáž z inventáře k roku 1597, kterou lze ze všech ostatních nejpravděpodobněji, přesto však jen povšechně a bez dostatečné jistoty, zasadit do míst Pluhovských domů. Evidovaný „Vorhaus“ (zřejmě míněno ve vztahu k hornímu hradu) měl zahrnovat následující součásti: „Světnice se 6 zasklenými okny. Komora s křížovým oknem. Světnice se 13 okny (v ní je kamenný stůl), při ní komora s 5 zasklenými okny a dále komora nad ní, která má 1 okno. Proti této komoře jest malá světnička s 1 oknem a dále 2 komory. Sál jest táflovaný s pozlacenými růžicemi a v něm 6 zasklených oken. Kolem sálu jsou lavice. Světnička se 4 okny, strop táflovaný, krásně malovaný. Komora se 3 okny, kde jest táflovaný strop s vymalovanými pluhovskými znaky“ (Holanová – Heroutová 1968, 11). Zmínka snad o tomtéž prostoru budovy s kamenným stolem „v malované jizbě“ se objevuje už v inventáři z roku 1558 (Holanová – Heroutová 1968, 4). Počtu trinácti oken v jedné místnosti se zde snad bylo možno dobrat jedině sčítáním jednotlivých dílů renesančních oken s ostěními dělenými sloupkem. Řadu jejich druhotně užitých součástí skutečně ve stavbě zaznamenáváme, srov. též Dietzlerův/Venutův obrázek (obr. 4).

Horní hrad utrpěl v době třicetileté války a byl následně na začátku 40. let 17. století utilitárním způsobem opraven (Anderle – Kyncl 2002). Předpokládám, že obdobné dění se týkalo také Pluhovských domů.

Zásadním pramenem, přes nedostatky, jimiž trpí, zůstává často citovaný plán z roku 1659, který, vzhledem k okolnostem, můžeme považovat za zachycení stavu, k němuž objekt dospěl již do poloviny 16. století. Nedá se očekávat, že by stavební aktivity v mezidobí do pořízení plánu způsobily půdorysný rozvoj zástavby jádra hradu.

Údaje, které dosud shromáždili výše citovaní autoři, vyznívají v tom smyslu, že od konce 16. století se pozornost stavebníků upřela do místa Nového či Dolního zámku, kde tehdy přežívaly starší objekty (srov. Holanová – Heroutová 1968).

Pluhovským domům byla zřejmě i následně věnována základní údržba aspoň potud, že měly střechu. Výjimkou byl severní konec objektu, který se dotýkal horního hradu. Na Dietzlerově/Venutově vyobrazení údajně z roku 1720, resp. 1804, je uvedena severní partie částečnou zříceninou, aniž zde můžeme vyloučit pravděpodobnou existenci nižší pultové střechy zakryté obvodovou zdí. V nejvyšším podlaží jádra jsou znázorněna podvojná okna.

Roku 1740 bouře a 1741 zemětřesení poškodily hrad a zámek. V. Ryšavý (2005) shromáždil pozoruhodné infor-

mace, které naznačují rozsah škod. Jedná se zejména o tzv. Comedi-Haus, který se *týž* (2005, 4–5, 16) snaží ztotožnit s jižním křídlem tzv. Pluhovských domů, ovšem bez přesvědčivého výsledku. Pokud jde o archivní informace, či lépe jejich umístění do stavby, nejsme na tom lépe po celý zbytek 18. století. Občasné indicie jakéhosi stavebního dění, které v objektu předcházelo velkou klasicistní přestavbu a projevuje se zejména nálezy omítání, které povahou fabrikace již nelze zařadit do období trvající renesanční řemeslné tradice a přitom stratigraficky předchází klasicistním zásahům, tak nemáme příležitost určitěji zakotvit v proudu času.

Nevíme detailně, jaký byl stav objektu do klasicistní přestavby. Rozhodně v něm ale vysoce převažoval podíl konstrukcí, které vznikly do poloviny 16. století, i když hlavně dřevěné části stavby asi dílem pocházely z mladší doby, což platí zejména o krovu. Prý v roce 1830 v pořadí druhý majitel Bečova z rodu Beaufort-Spontinů, Bedřich Ludvík Ladislav, započal s přestavbou „vedlejší budovy starého hradu, zvané dříve Neugebäude, na obydlí pro úředníky panství“. Dříve než byla hotova, stavebník roku 1834 zemřel (Holanová – Heroutová 1965, 50). Datum zahájení přestavby však vzhledem k následujícím informacím budí podezření z omylu nebo vadné interpretace. Při dědickém řízení byl téhož roku pořízen popis budov a zámecký inventář. Probíhající přestavba našeho objektu v popisu z 12. 8. 1834 a v inventáři z 29. 11. 1834 není zřetelná. Dá se předpokládat, že je zde popisován objekt dosud ve své bývalé podstatě přestavbou nedotčený.

Pluhovských domů se týká tato pasáž popisu nepoužívaného „Starého zámku“: „... Jen jeden trakt o jedné spíži, kuchyni a 3 místnostech jako obydlí důchodního a pak jedna místnost, která slouží jako kancelář důchodnímu, jsou obývány“ (Holanová – Heroutová 1965, 134). Inventář pak uvádí podrobnější popis stavby místností od místnosti s uvedením rozměrů půdorysu a výšky a stavebního vybavení (Holanová – Heroutová 1965, 141–146). Míry jsou v sázích, podle všeho vídeňských. Uváděné rozměry pak jsou v souladu s dnešním stavem, takže jde podle nich identifikovat popisované prostory.

V parafrázi dokumentu uvádím označení místností podle kódu zavedeného v oddílu Rozbor stavby a v analytických plánech. Rozměry místností vypouštím. Míry zařazují, pokud jsou uvedeny, jen u dveří a oken v pořadí: šířka; výška, u každého údaje počet sáhů/stop/palců. Oddíl, který se týká naší problematiky, uvádí věta:

Další budova se střechou pokrytou šindelem, zvaná vedlejší budova (Neugebäude) tohoto starého zámku, má 2 patra a v ní se nachází:

v přízemí

dvě světnice se zvláštním vchodem zvenčí

0–4 – první z nich je klenutá, s cihlovou podlahou, malým oknem a jedněmi dveřmi –/3/–; –/5/6

0–3 – druhá světnice s kamennou podlahou, jedněmi dveřmi a dvěma okny opatřenými železnými mřížemi –/2/6; –/3/–

0–1 (jižní č.) – předsín s cihlovou podlahou, s jedněmi dveřmi vstupními –/3/–; 1/–/–, jedněmi dveřmi s kamenným ostěním –/3/–; 1/–/–, s jedněmi dveřmi do zahrady [sic!].

Vedle této předsíně jsou dva klenuté sklepy s klenutou vstupní šjí [S-1 – prostor schodiště do sklepa, pozn. autora],

do kterých vede 14 kamenných schodů.

S-2 – první z nich je přímo proti vchodu a má dvoukřídlé dveře –/4/6; 1/–/– a jedno zamřížované přepažení s dveřmi

S-3 – druhý sklep má dvoukřídlé dveře

Popis pokračuje opět v přízemí, aniž zaznamenal sklep S-4:

Vedle šje sklepa vedoucího ke sklepům stojí

0-2 – kolna na vozy

Do I. patra této vedlejší budovy vedou dvojce schody. Jedno schodiště vede ze zmíněné předsíně v přízemí [0-1] se 14 dřevěnými schody do předsíně I. patra, která bude dále popsána.

Druhé schodiště (udávaná délka 3 sáhy a 4 stopy a šířka 1 sáh) opět s dřevěnými schody je provedeno zvenčí a vede do chodby na venkovní straně hlavní zdi, s dřevěnou podlahou, kryté šindelem, která má samostatné dveře. V této chodbě na východním (?) konci jsou prkny oddělené dva záchody, každý s jedněmi dveřmi, ale jedním odpadem.

Chodbu lze lokalizovat ke dvornímu (východnímu) průčelí jižního křídla. Chodba vedla podél místnosti 1-4, jak se dále vyjeví.

Z této chodby se vejde zmíněnými dveřmi do

1-4 (severní č.) – kuchyně s jedněmi dveřmi s kamenným ostěním a dvěma světlíky, z nichž jeden má železné mříže. Dále je zde pec.

1-4 (jižní č.) – kuchyňská místnost s dřevěnou podlahou, klenutá, s jedněmi dveřmi, jedním čtyřkřídlým oknem, jedním dvoukřídlým oknem, jedním sporákem, jedním kamnovcem a troubou na pečení.

Vedle kuchyně vpravo jest

1-3 – klenutá místnost s dřevěnou podlahou, se dvěma dveřmi, dvěma dvoukřídlými okny, opatřenými železnými mřížemi, s jedním dvoukřídlým oknem a jedněmi kamny. Tato místnost jest používána jako rentmistrovská kancelář.

Odtud se jde do

1-1 (jihozápadní č.) – předsíně, která již byla popsána [nebyla, jen to bylo u 0-1 slíbeno, pozn. autora] a vede do ní zmíněné schodiště. Má jedno čtyřkřídlé okno s železnou mříží a jedno dvoukřídlé okno. Vpravo od této předsíně jest

1-2 (východní část a prostor nad ramenem schodů z přízemí) – obytná světnice (č. 5) s dřevěnou podlahou a jedněmi dveřmi a dvěma dvoukřídlými okny a jedněmi kamny.

Z této místnosti se jde do

1-2 (západní část a severozápadní část 1-1) – vedlejší místnost s dřevěnou podlahou, se třemi okny, jedněmi kamny a s dvěma dveřmi. Z jedné se jde do obytné světnice (č. 5), druhé dveře vedou do předsíně, která byla již popsána. Ze zmíněné předsíně po schodišti se jde do

klenuté spíže [pod ramenem schodů ??? Udávané rozměry délka 1 sáh 1 stopa a 3 palce, šířka 1 sáh 3 stopy a 10 palců, výška 1 sáh 4 stopy a 3 palce] s jedněmi dveřmi, jedním čtyřkřídlým oknem a jedním jednokřídlým oknem.

Komín k vytápění obytné a vedlejší světnice

Všechny tyto místnosti jsou včetně rentmistrovské kanceláře určeny rentmistrovům jako byt. Z předsíně vede dřevěné schodiště do

II. patra

Kde jest nejprve

První místnost s dřevěnou podlahou s devíti okenními otvory a devíti kamennými okenními sloupci –/2/6; 1/–/–.

Mohlo by se jednat podle udaných rozměrů půdorysu 7 sáhů a 6 palců na 5 sáhů 2 stopy a 3 palce o prostor zaujímající celý půdorys dvoudílného jádra objektu. Avšak kontext schodišť, srov. výše a níže, a také zmínka o sousedství se severní budovou spojující popisovaný objekt s horním hradem (v dílci dokumentu „hlavní budova“) ukazuje, že tato možnost je vyloučena a že se jedná o prostor v jižním křídle, kde udaná délka souhlasí a v údajích o šířce muselo dojít k chybě.

Druhá místnost, rozměry neudány, místnost neobývaná, s jedenácti [sic!] okenními otvory a pěti okenními kamennými sloupci –/2/6; 1/–/– a jedněmi dveřmi s kamenným ostěním –/2/10; 1/–/–.

Z tohoto druhého neobyvatelného patra se jde po 21 schodech na první půdu, kterou tvoří krov této vedlejší budovy (výška 3/5/6). Štítové zdi této půdy jsou uzavřeny prkennou přepážkou.

Vedle ní jest

Druhá půda, jejíž krov jest nižší (výška 2/2/–).

Tato vedlejší budova jest spojena se svou hlavní budovou třetí, zničenou, téměř zcela propadlou střední budovou [severní zástavba mezi jádrem tzv. Pluhovských domů a horním hradem, pozn. autora], na jejíž přední [západní, pozn. autora] straně jest vidět staré zdivo kdysi dvou pater, z nádvorní strany se však nezachovalo ani celé přízemí. Toto stojící zdivo jest pokryto šindelovou střechou bez krovů. Objekt sloužil kdysi jako kolna na vozy. V udaných rozměrech této partie lze najít shodu s dnešní realitou jen u šířky, která odpovídá vnitřní šířce dílu budovy, který přímo přiléhá ke dvoudílnému jádru na severní straně.

Dendrochronologická data prvků, pořízených při klasicistní přestavbě, počínají těžební sezónou 1832/33. Jedná se o strop chodby v jižním křídle, který v době pořízení popisu na konci roku 1834 neexistoval. Zdá se tedy, že práce na přestavbě počaly v mírném předstihu těžbou a otesáním dřeva a že skutečné stavební práce nastaly nejspíše až v roce 1835. Na krov se dřevo kácelo v sezóně 1834/35, přičemž lze předpokládat jeho použití brzy po těžbě. Dokončování stavby, s nímž může souviset členění dispozice podkroví, je spojeno s datem 1835/36. S jistotou tak můžeme říci, že klasicistní přestavba proběhla kolem poloviny 30. let 19. století. Mapa stabilního katastru a její podklad indikační skica z roku 1841 zaznamenávají již Pluhovské domy v rozsahu, který nabyly klasicistní přestavbou. Došlo k půdorysnému rozvoji jižního křídla a objektu spojujícího severní konec Pluhovských domů s horním hradem. V Ryšavý (2005, 16–17) ve své práci, která je jinak nepochybným přínosem k poznání dějin hradu a zámku, hovoří o raně rokokové povaze částí Pluhovských domů, o nichž nyní objektivně víme, že jsou dílem klasicistní přestavby ze 30. let 19. století (po r. 1834), a mylně je klade do doby domnělé přestavby po roce 1741.

Při uvedené klasicistní přestavbě byly odstraněny krovy, schodiště a všechny dřevěné stropy (s možnou výjimkou přízemí 0-2). Ve 2. patře jádra a jižního křídla došlo k rekonstrukcím obvodového zdiva, které zasáhly i do nižšího

podlaží, renesanční kamenná ostění byla převážně vyjmuta a později použita jako zdicí materiál, hromadně například v pilířích kleneb v dostavbě jižního křídla. Ploché stropy byly nahrazeny novými konstrukcemi s omítaným podhledem rámovaným odsazeným fabionem. V 1. patře (1-3) byla klenba nezjištěné povahy nahrazena dnešní. Jižnímu křídlu byla přistavěna východní část v rozsahu ústřední chodby a dvorního traktu. Ten se v přízemí volně otevíral do dvora arkádami. Na jižním okraji této přístavby vzniklo schodiště. Mezi válcovou věž a jižní křídlo byly vestavěny záchody s předsínkou. Ve dvojdílném jádře tzv. Pluhovských domů patrně zůstal zachován princip staršího dělení půdorysu i uspořádání komunikací. Severní objekty prošly celkovou rekonstrukcí, takže ze starého stavu zbyl jen nejsevernější úsek západní hradby, tamtéž sklep a valeně klenutá místnost v přízemí nad ním, jinak jen fragmenty zdiva v úrovni přízemí (srov. analytické plány). Vnější šek byl v přízemí opatřen v omítce rustikou do výše kordonové římsy, nově bylo pořízeno členění fasády, římsy, úpravy okenních otvorů, na dvorní straně vznikly dva rozsáhlé sedlové vikýře.

Písemné zprávy, sebrané V. Ryšavým (2005, 9–14), hovoří k roku 1871 o „začištění“ vnější omítky našeho objektu. Byl podán rozpočet, realizace doložena není. Měly zde také probíhat blíže neurčené opravy. V následujícím roce se zřizovaly schody na válcovou věž, bezpochyby ve vazbě na náš objekt. Roku 1882 bylo odstraněno staré a pořízeno nové kamenné schodiště do sklepa (S-1) se 17 stupni, dochované dodnes. Plánem s tímž datem, zpracovaným ve dvou variantách, jsou doloženy úpravy místnosti (0-3) v přízemí jižního křídla na sklad koňských strojů. Realizovala se nakonec jen minimální varianta se zřízením vchodu v jihovýchodním koutě a úpravou okna v západní zdi. Ostatní zde projektované změny se, zaplať bůh, nekonaly (Ryšavý 2005, přílohy 16, 17). Planýroval se prostor mezi stáji a naším objektem, což zřejmě znamenalo zánik stavebních relikvií staré brány do hradu a konstrukcí odtud až ke kulaťaté věži. V nádvoří se měnil kanál. Také z následujících let pocházejí zprávy o pořizování nových kamenických prací, včetně schodů. Patrně mezi tyto akce spadá rekonstrukce obou schodišť v jižním křídle a ve dvoudílném jádře a jejich vybavení novými stupni a dlažbami na podestách a v sousedějících komunikacích. Je s podivem, jak málo jsme archivními dokumenty zpraveni o tak rozsáhlém stavebním dění, které objekt na konci 19. až začátku 20. století postihlo. Byla vyměněna téměř všechna okna, upraveny vnitřní omítky, dlažby a zřejmě i dodány některé historizující truhlářské prvky interiéru. Rekonstruovalo se, jak zmíněno výše, schodiště ve dvojdílném jádře. Pravděpodobně tehdy bylo staré rameno z přízemí do patra zrušeno. Vchod do sklepa byl ve dvorním průčelí uzavřen a vyveden nově do přízemí (1-1).

Projekt přestavby hradu z roku 1917, vytvořený architektem Hansem Feichtlbaurem (Ryšavý 2005, přílohy 20–26), se neuskutečnil. Z úmyslu patrně zbyla jen tímto projektem inspirovaná úprava vnějšku, při které byly zazděny arkády v přízemí jižního křídla, vozová vrata v se-

verním dílu jádra (0-2) a vrata v severním objektu (0-6). Do zazdívek byly vloženy porůznu získané kamenické práce pozdně gotické a raně renesanční, v zazdínce při (0-2) bylo zcela nově vytvořeno „raně renesanční“ podvojně okno.

Vyhnání posledního šlechtického majitele Jindřicha Maxmiliána Eugena Beaufort-Spontin vzalo objektu řádného hospodáře. Podle autorek průzkumu SÚRPMO (1965, 59–61) byla na jeho majetek uvalena 23. 8. 1945 národní správa podle dekretu prezidenta republiky z 19. 5. 1945. První národní správce Ing. Vlad. Svoboda byl zproštěn funkce 8. 4. 1946 a nahrazen Jar. Snopkou. Zámek s nemovitostmi byl pod správou Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství. Podle dohody z 22. 4. 1947 a dodatku z 9. 9. 1947 o spolupráci Národní kulturní komise a Národního pozemkového fondu byl celý zámecký objekt odevzdán řečené komisi ke kulturnímu využití. V roce 1949 byl hrad prohlášen státním kulturním majetkem a cele přešel do správy Národní kulturní komise, která likvidovala vnitřní zařízení zámeckých budov a v roce 1950 předala zámecké objekty Bečova do správy Jáchymovských dolů, n. p. na zřízení učňovského internátu. Podrobnosti o dění, konkrétně v tzv. Pluhovských domech, mně nejsou známy. Poslední údaj citovaného elaborátu hovoří o předání hradu, patrně na začátku 60. let 20. století Památníku národního písemnictví, který zde měl po zamýšlených adaptacích zřídit literární galerii Karlovarska. Na našem objektu do té doby nejsou doloženy stavební práce a pravděpodobně zůstal neudržován.

Stav, do kterého byly tzv. Pluhovské domy dovedeny do 60. let 20. století, dokumentuje průzkum SÚRPMO, většinou však neuvádí technický stav konstrukcí (Holanová – Heroutová 1965, Holanová – Heroutová – Líbal 1969). Díkce příslušných pasáží citovaného průzkumu pomohla otevřít cestu ke zboření severního stavení, které spojovalo tzv. Pluhovské domy s horním hradem. Dodnes po tomto zásahu není uspokojivě vyřešen prostor po zbořeném domě a stavební relikty zde dále chátrají. Rekonstrukce tzv. Pluhovských domů, která se vlekla od 70. let až do konce 20. století, v případě fasád až do začátku nového milénia, a zůstala nedokončena, zanechala objekt v tristním stavu.

LITERATURA

- Anderle, J. – Kyndl, J. 2002: Vývoj horního hradu v Bečově nad Teplou, Průzkumy památek IX, č. 2, Praha.
- Anderle, J. 2005: elaborát SHP, uloženo u správy hradu Bečov n. Teplou.
- Fajt, J. 2006: Karel IV., Císař z Boží milosti, kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437, Praha.
- Gnirs, A. 1932: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in der Bezirken Tepl und Marienbad, Augsburg.
- Holanová, E. – Heroutová, M. 1965: Bečov nad Teplou, hrad, stavebněhistorický průzkum, SÚRPMO Praha.
- Holanová, E. – Heroutová, M. 1968: Bečov nad Teplou, hrad, stavebněhistorický průzkum, Doplnky, SÚRPMO Praha.
- Holanová, E. – Heroutová, M. – Líbal, D. 1969: Bečov nad Teplou, hrad, stavebněhistorický průzkum, Doplněk II, SÚRPMO Praha.
- Menclová, D. 1972: České hrady II, Praha.
- Ottův slovník naučný XI/1897, Praha.
- Ryšavý, V. 2005: Bečov nad Teplou, doplnky k archivnímu průzkumu, NPÚ Plzeň.
- Sedláček, A. 1905: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII, Praha.

DIE SO GENANNTEN PFLUGSCHEN HÄUSER IM KERN DER BURG BEČOV NAD TEPLOU

Der Kern der Burg in Bečov nad Teplou (Petschau [a. d. Tepl], Bez. Karlsbad) entwickelte sich im komplizierten Gelände auf mehreren Felsen, die den Rücken ihrer spornartigen Baustelle krönten. Den Burgkern muss man wie ein Komplex auffassen, dessen Dominanten bildeten, sowohl aus der Natur der Höhengründung als auch der eigenen Ausdehnung in einzelnen Höhenniveaus, die Bauten des massiven runden Turms an einem und des Kapellenturms am anderen Ende der langgestreckten Baustelle, deren wesentlichen Teil die niedriger situierten traditionell als Pflugsche Häuser bekannten Gebäude bilden. Die nachträgliche Erweiterung des älteren Areals um den außerhalb dessen situierten großen Donjon und der noch spätere Ausbau des den Donjon in einen Block mit dem Kapellenturm vereinigenden Verbindungsfügels (die sogen. Obere Burg) zusammen mit spätgotischen und Frührenaissanceänderungen besonders in den Pflugschen Häusern führten den Burgkern zu seiner Gestalt im vollen Glanz und Blüte.

Die so genannten Pflugschen Häuser bilden gegenwärtig eine Flucht von drei relativ eigenständigen, die Südwestseite des Burgkerns nördlich vom Rundturmstumpf umgrenzenden Gebäuden. Gegenüber ihnen lehnt sich zum Ringmauerrelikt das einstige Stallgebäude an. Südlich davon befand sich in der Ringmauer aus dem 14. Jahrhundert das kullissenartige Burgtor unter dem Schutz des Rundturms.

Den Hauptbeitrag der in der letzten Zeit erfolgten Forschungsarbeiten in den Pflugschen Häusern stellte die Identifikation der bislang unbekannten Entwicklungsphase ihres Kerns (Anderle 2005) im zweiteiligen mehrgeschossigen, ursprünglich zum westlichen Ringmauerabschnitt zugefügten Palas. Er bildet zusammen mit dem kleinen Südflügel im Ausmaß seines nördlichen Raums und dem westlichen Ringmauerteil einen Komplex, den das einzige datierbare architektonische Detail ins 14. Jahrhundert einzuordnen erlaubt. Der Meinung des Autors nach entstand dieser Komplex in zwei Etappen, die jüngere sei dem Stil und der Bauzeit gemäß eher dem Kapellenturm aus den fünfziger Jahren des 14. Jahrhunderts näher (Übereinstimmung der Portale). Die Natur der Steinmetzglieder hat sich wohl schon zu Ende dieser Dekade beim Bau des großen Donjons außerhalb des ursprünglichen Burgkerns unterschieden.

Der Präzisionsversuch für die Entstehung des zweiteiligen Palas führt über die Verfolgung der Entwicklung und der Schichtenfolge im heutigen Keller. Die deuten an, der auf die höher erwähnte Weise in die 1350-er Jahre datierte Teil (kleiner Südflügel) sei als nachträglicher Zubau zum zweiteiligen Palaskern entstanden. Das bedeutet, dass der Kern älter wäre. Ein unmittelbarer Zusammenhang zwischen der ersten Archivquellenenerwähnung der Petschauer Burg (1341, RBM IV, 398, 1000) und der Entstehung dieses Palas lässt sich an heutiger Erkenntnisstufe nicht zuverlässig beweisen.

Die mittelalterlichen Baukünstler bevorzugten bei den Wohnbauten seit dem 13. Jahrhundert die dreiteilige Innenanordnung (vgl. auch den Donjon in Bečov, dessen Innenanordnung im Wesentlichen auch dreiteilig ist, aber in die Rundturmform „zusammengerollt“). Vom ermittelten, wohl ganz schlichten Palasbau weiß man zu wenig um zweifelhafte Schlüsse ziehen zu können, es ist jedoch möglich, dass Motiv des bald danach folgenden Südflügelzubaues die bauliche „Ergänzung“ seiner zweiteiligen Anlage war. Dieser war flach gedeckt (zweifelhafte mit einer Holzdecke über dem Untergeschoss), der Zugang zum Untergeschoss führte von Norden. Die Obergeschosse waren wohl von Osten zugänglich.

Die vertikale Entwicklung des Baus kennt man nicht. Die Spuren nach den ältesten Hoffassadenfenstern im 1. Obergeschoss lassen sich mit dieser Bauperiode nur hypothetisch verbinden. Erst vom Ausklang der Gotik stammt der Beweis, dass der Bau wenigstens dreigeschossig war. Es lässt sich nur abschätzen, ob solcher Zustand seit Anfang an gedauert hat.

Nach der jüngsten Kenntnis der Burgentwicklung lässt es sich vermuten, der oben erwähnte Palas wäre das Hauptwohngebäude gewesen und hatte zusammen mit dem Rundturm und der Ringmauer Hauptteile des Burgkerns gebildet. Der wurde bald mit dem viereckigen Turm bereichert, in dem man kurz danach die Burgkapelle nachträglich errichtet hat. Im Wesentlichen entstand zugleich auch schon der große Donjon (bis 1360-er Jahre) außerhalb des ursprünglichen Burgkerns. Die letztgenannten Bauten bildeten den Ausdruck des Aufschwungs, den die

hiesigen Herren im Dienst Karls IV. erreicht hatten. Der Höhepunkt dieses Aufschwungs fiel in die Zeit der Erwerbung der kaiserlichen Würde durch Karl IV.

Die lesbare Weiterentwicklungsspur ließ erst die Spätgotik im Zusammenhang mit den grundsätzlichen Änderungen der Oberen Burg in den 1520-er Jahren, wohl unter Johann Pflug als Bauherrn. Einen soliden Boden bietet uns das Ergebnis der Hoffassadendokumentation von P. Měchura (2002) dar. Das von ihm registrierte Fenstergewände in situ in der Höhe des 2. Obergeschosses und sonst sekundär verwendete Teile mit Kehlprofil entsprechen stilisch den Details der Oberen Burg aus der 1524 datierten Bauperiode. Derselbe Forscher in der Übereinstimmung mit der schon früher ausgedrückten Ansicht von D. Menclová (1972, 467) findet in entsprechenden Details der Oberen Burg Parallelen zu der sich zur Hofbauhütte Benedikt Rieds beziehenden Produktion; er stützt seine Meinung an die Analyse der Steinmetzenzeichen (laut mündlicher Mitteilung, Zeichnungen und Fotos von P. Měchura, 2002).

In diese Bauetappe lässt sich wohl die gründliche Reorganisation des Palasuntergeschosses einordnen, dessen Kommunikationsschema ganz geändert wurde und das im Ausmaß des zweiteiligen Kerns neu gewölbt war. Sein Eingang führte jetzt von der Ostseite aus dem Hof durch eine großartig gefasste gewölbte, etwa 3 m breite Treppe zu. Der Palasbau reichte bis in die Höhe von mindestens zwei Obergeschossen (drei Geschossen oberhalb der Keller), wobei wir der Kenntnis von Verbindungswegen im Oberbau, sowie auch der Sicherheit von der Innenanordnung beider Obergeschosse entbehren. Den in der Hofmauer ermittelten Spuren gemäß, die die Lage der steingewölbten Nischen im ersten und das erwähnte Fenstergewände im zweiten Obergeschoss darstellen, lässt es sich wenigstens im ersten Obergeschoss die zweiteilige Anlage vermuten, die mit der Vorstellung des zweigeteilten Gebäudes übereinstimmt. Der kleine südliche Flügel wuchs in dieser Phase um einen weiteren, gegenwärtig südlichen Teil an, wobei die Form der Überdeckung in dieser Etappe unbekannt bleibt. Der Zustand oder allein das Vorhandensein des zweiten Obergeschosses des kleinen Flügels in dieser Phase wurde bei der Bauforschung nicht belegt.

Das Gebäude erstreckte sich somit nahezu bis zur Berührung mit dem Rundturm. An der Hoffassade lässt sich nicht die Entstehung der Verbindungsgänge ausschließen, mögen das nur Holzgalerien gewesen sein, ähnliche wie in der unweiten Burg Valeč (Waltsch, Bez. Karlsbad) in dieser Zeit vorhanden waren. Die Weiterentwicklung des Gebäudes nordwärts lässt sich für diese Etappe weder bestätigen noch ausschließen. Man weiß nur bestimmt, dass das Fenster in der östlichen Partie der Südseite des Verbindungsfügels der Oberen Burg sich schon in der Höhe des ersten überirdischen Geschosses befand, und daher konnte sich in dieser Höhe keine Verbauung anlehnen. Der westliche Abschnitt mag allerdings in jener Zeit den Eingang enthalten haben, zu dem hat die anliegende Bebauung im Umfang jener aus dem Plan aus dem J. 1659 angeschlossen worden sein können. Dieses Ausmaß entspricht dem Keller und dem tonnengewölbten Erdgeschoss darüber, deren Reste sich bislang an der Stelle befinden.

Kurz nach der erwähnten Änderung wurde die Burg erneut umgebaut, in diesem Fall schon im sächsischen Frührenaissancestil. Nach dem Ableben Johann Pflugs 1537 hatte die Regierung über Bečov sein Neffe Kaspar übernommen, der nach der misslungenen Ständerevolte 1547 das Land verlassen musste. Zusammen mit seiner Gemahlin Katherina, geb. Hozlauer v. Hozlau schaffte er die Burg wesentlich umzubauen. Eine der Ursachen möge der vorherige Brand gewesen sein, dessen Spuren nur in der oberen Partie des Kapellenturms belegt sind. Wohl damals reorganisierte man die Innenanordnung des zweiteiligen Kernes der Pflugschen Häuser.

In der nördlichen Nachbarschaft des Kernes der Pflugschen Häuser war die Frührenaissanceetappe der großen Küche mit dem Gewölbe auf die stilgemäß ausgestattete Zentralstütze entstanden, wie es die Grabung von Linda Foster 2006 bewies. Der kleine Südflügel erhielt bei demselben Umbau im Erd- und ersten Obergeschoss Gewölbe mit spitzen Schildbogen und wurde mit gemeißelten Steindetails ausgestattet. Spätestens damals erreichte er auch das zweite Stockwerk. Die Beschreibung aus dem J. 1834 sowie die Abbildung von Dietzler/Venuto mit dem Zustand um 1720 zeigen, der kleine Flügel habe die gleiche Zahl der Ge-

schosse wie der Kern gehabt. Wohl in der Renaissance erfolgte auch die Grundrisserweiterung des kleinen Flügels um den Teil mit Verbindungswegen. Das lässt sich nun aber kaum beweisen.

Das Detail vom Plan aus dem J. 1659 wendet unsere Aufmerksamkeit zur Vorstellung eines gemauerten Umlaufs oder der Hofarkaden. Es handelt sich um ein Segment der Mauer, die in einem geringen Abstand an der Hofseite den Grundriss des Turmes verfolgte und in der Nachbarschaft des Burgtors endete. Es war wohl eine Verbindung zwischen dem Palas und den in der östlichen Nachbarschaft des Turmes befindlichen Gebäuden vorhanden. Die Frührenaissanceetappe mag vielleicht die erste Periode gewesen sein, in der die bauliche Eingliederung des Turmes hat erfolgen können, die früher aus den Fortifikationsrücksichten nicht erwünscht gewesen war. Notwendig ist anzumerken, keine der erwähnten Konstruktionen sei in der gegenwärtigen Bausubstanz der Pflugschen Häuser festgestellt worden.

In nachfolgenden Zeiten entwickelten sich die Pflugschen Häuser baulich nicht mehr, es lässt sich allmählich ihr Niedergang beobachten. Wesentliche Änderungen brachten erst der massive klassizistische Umbau und die Ergänzung des Gebäudes in den 30-er Jahren des 19. Jahrhunderts mit sich, bei denen sowohl seine Gestalt als auch die Funktion endgültig geändert wurden. Den nachfolgenden, mit der Änderung der Verhältnisse nach dem Jahr 1945 zusammenhängenden Niedergang des Baus bemühte sich die neuzeitliche, seit den 70-er Jahren des 20. Jahrhunderts ziehende Rekonstruktion zu überwinden, die allerdings noch nicht fertig ist.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Bečov nad Teplou (Petschau, Bez. Karlsbad), Burgkern von Westen. Gebäude mit heller Fassade sind Teile des Komplexes der Pflugschen Häuser (falls nicht Autorennamen angeführt, alle Fotos J. Anderle 2005).

Abb. 2: Bečov nad Teplou, Burg und Schloss. Lageplan, 1 – Turm, 2 – sogen. Pflugsche Häuser, 3 – Kapellenturm, 4 – Donjon, 5 – klassizistische Ställe, 6 – Schloss (nach der Unterlage von J. Čepelák, korrigiert).

Abb. 3: Bečov nad Teplou, Burg. Plan aus dem J. 1659, Nordseite oben, Klaftermassstab (NPÚ ÚP [Nationales Denkmalpflegeinstitut, Zentralstelle Prag], Archiv der Pläne).

Abb. 4: Bečov nad Teplou, Burgkern von Westen. J. Venuto 1804 nach J. Dietzler 1720, Ausschnitt, sogen. Pflugsche Häuser mit schwarzer Linie ausgezeichnet.

Abb. 5: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Bauentwicklung, Keller (Analyse des Autors, mit Anwendung der Unterlage von J. Čepelák).

Abb. 6: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Bauentwicklung, Erdgeschoss (Analyse des Autors, mit Anwendung der Unterlage von J. Čepelák).

Abb. 7: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Bauentwicklung, 1. OG (Analyse des Autors, mit Anwendung der Unterlage von J. Čepelák).

Abb. 8: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Bauentwicklung, 2. OG (Analyse des Autors, mit Anwendung der Unterlage von J. Čepelák).

Abb. 9: Bečov nad Teplou, Burgkern von Süden.

Abb. 10: Bečov nad Teplou, Burg. Runder Turm von Süden.

Abb. 11: Bečov nad Teplou, Burg. Runder Turm, untere Partie von Osten, links Gewölbefuß vom verschwundenen Gebäude.

Abb. 12: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hof- (Ost-)fassade.

Abb. 13: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hoffassade, Zustand 2002; 1 – gewölbter Sturz eines gotischen Fensters, 2 – Gewände eines spätgotischen Fensters in situ (s. Abb. 19), 3 – Gurtbogenabschnitt aus der ältesten (spätgotischen?) Bauperiode zwischen den Pflugschen Häusern und der sogen. oberen Burg, 4 und 5 – sekundär verwendete Teile von

spätgotischen und Frührenaissancegewänden im klassizistischen Mauerwerk (P. Měchura, mit Bleistift eingezeichnet in den Plan von SÚRPMO [dem Staatsinstitut für Rekonstruktion der Denkmalstädte und -objekte]).

Abb. 14: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Anschluss zur oberen Burg.

Abb. 15: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hoffassade, Strebeböfeler an der einstigen Südostecke, links die nachträglich zugemauerte klassizistische Arkade mit einem eingemauerten Frührenaissancegewände.

Abb. 16: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hoffassade, sekundär verwendetes Portal im Eingang ins Erdgeschoss des zweiteiligen Burgkernes.

Abb. 17: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hoffassade, das sekundär verwendete Portal im Eingang in den Nordteil (die ehemalige Burkküche), links das klassizistische Bossenwerk.

Abb. 18: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hoffassade, Relikte nach dem Verbindungsbau zwischen den Pflugschen Häusern und der oberen Burg; links Gurtbogen (s. Abb. 13, Nr. 3), unten in der Mitte Kellergewölbestirn.

Abb. 19: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Hoffassade, spätgotisches Fenstergewände in situ im 2. Obergeschoss (s. Abb. 13, Nr. 2). Foto P. Měchura 2002, Blickwinkel hängt von den Möglichkeiten des Gerüstes ab.

Abb. 20: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Erdgeschoss 01, Südwand, rechts Gurtbogenfuß in der Öffnung eines gotischen Fensters.

Abb. 21: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Erdgeschoss 01, rechts unten wahrscheinlich mittelalterlicher Putz am Fuß der neuzeitlichen Treppe ins Obergeschoss.

Abb. 22: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Erdgeschoss 02, Nordwand, links neu gemauertes Fenster aus der Anfangsphase des Gebäudes, Ansicht aus dem ehemaligen Innenraum, unten Aussparungsgurt über dem einstigen Eingang in den Keller des zweiteiligen Kerns.

Abb. 23: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Erdgeschoss 04, Gewölbe.

Abb. 24: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Erdgeschoss 05, klassizistischer Gewölbepfeiler, errichtet aus den Frührenaissancegewändeteilen, rechts ein Frührenaissancefenster in der ursprünglichen Lage.

Abb. 25: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Erdgeschoss 06, Nordwand im Raum der einstigen Frührenaissanceküche, Schränke des Elektrizitätsverteilungsnetzes in der Einmauerung einer alten Öffnung.

Abb. 26: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Keller S2 im zweiteiligen Kern, Ausmündung der Treppe vom Erdgeschoss, links Kollision ihres Gewölbes mit dem ursprünglichen Eingang nordwärts zu S3, rechts die verengende Renaissanceblende im Treppenraum.

Abb. 27: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, Keller S2, Portal in die südliche Partie S4, nachträglich eingefasst in den Durchbruch einer älteren Mauer.

Abb. 28: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, erstes Obergeschoss 1-1, Treppenspindelmauer, Südwand mit Putzresten seit der Renaissance.

Abb. 29: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, erstes Obergeschoss 1-2, Ostwand, links Nische eines spätgotischen Fensters, in der Renaissance umgestaltet, später noch in der Renaissance zugemauert, rechts klassizistische Fensternische, in Laibungen sekundär verwendete Quader.

Abb. 30: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, erstes Obergeschoss 1-4, Gewölbe, Ansicht von Norden.

Abb. 31: Bečov nad Teplou, Burg. Sogen. Pflugsche Häuser, klassizistisches Dachwerk, Ansicht von Süden.

(Übersetzung J. Noll)